

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет економіки і управління
Кафедра економіки і підприємництва

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до кваліфікаційної роботи

на тему
"Соціально-економічне відновлення регіонів України в умовах кризи"

другий (магістерський) рівень
спеціальність 051 Економіка

Виконав: здобувач групи ЕК-21дм _____ Я. К. Якуніна

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Передумови соціально-економічного відновлення регіонів в умовах кризи.....	5
1.1.Сучасні кризові умови:їх вплив на соціально-економічний стан регіонів	5
1.2.Досвід країн світу у відновленні економіки в умовах кризи	13
1.3.Наявні програми допомоги по відновленню соціально-економічного стану регіонів України	25
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ	38
2.1. Аналіз соціально-економічного стану регіонів України до та під час війни	38
2.2. Типологізація регіонів України залежно від впливу військових дій.	51
2.3. Наслідки війни в Україні для відновлення регіонів (або вплив війни на соціально-економічний стан регіонів України)	58
Висновки до розділу 2	69
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ПІСЛЯ КРИЗОВИХ УМОВ	71
3.1. Шляхи соціально-економічного відновлення регіонів (залежно від типологізації).....	71
3.2. Пропозиції по спрямуванню міжнародної допомоги для відновлення регіонів.	81
3.3. Рекомендації щодо формування плану реалізації соціально-економічного відновлення регіонів.	90
Висновки до розділу 3	100
ВИСНОВКИ	101
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	102

ВСТУП

Початок ХХІ століття стало справжнім випробуванням на зрілість для української держави та суспільства. Помаранчева революція 2004-2005, Революція Гідності 2013-2014 років, агресія росії та тимчасова окупація нею Криму і частини Донецької та Луганської областей в 2014 році, а також велика відкрита війна росії на знищення України в 2022 році. Кожне потрясіння відкривало для України нові можливості, проте також породжувало виклики та завдавало втрат. Неспровоковане та невинуватене вторгнення росії в Україну спричинило жахливі людські страждання та масове руйнування міст і громад. Життя та засоби до існування втрачаються, понад дванадцять мільйонів людей змушені залишити свої домівки – і майже шість мільйонів – зі своєї країни, половина з яких діти – у пошуках безпеки. Зіткнувшись з російською агресією, Європейський Союз та його держави-члени продемонстрували непохитну солідарність з людьми, які тікають від війни в Україні, і негайно мобілізували підтримку українського уряду для збереження його функцій.

Через військові дії по всій країні економічна ситуація стрімко погіршилася. Очікується, що цього року ВВП впаде на 30-50%, а податкові надходження – приблизно на 50-80%. Українські азовські та чорноморські порти залишаються заблокованими російськими військовими діями, позбавляючи Україну вкрай необхідних доходів від експорту. За оцінками, загальний збиток уже обчислюється сотнями мільярдів євро, причому понад 100 мільярдів євро завдано тільки фізичній інфраструктурі.

Потрібні серйозні глобальні фінансові зусилля для підтримки України під час цієї війни, а також для відновлення країни та надання нових можливостей її громадянам. Ось чому важливо розробити основні будівельні блоки цих міжнародних зусиль уже зараз, навіть коли агресія росії триває. У своїх висновках у березні 2022 року Європейська рада погодилася розробити

Фонд солідарності з Україною, запросивши до участі міжнародних партнерів. Європейська рада закликала Комісію продовжити розвиток технічної допомоги, щоб допомогти Україні здійснити необхідні реформи.

Реконструкція такого масштабу на європейському континенті потребує сильного лідерства з боку Європейського Союзу, активної співпраці з міжнародними партнерами. Україна тісно пов'язана з Європейським Союзом через Угоду про асоціацію та його поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі. 28 лютого 2022 року Україна подала заявку на членство в ЄС і висловила рішучу волю пов'язати реконструкцію з реформами на своєму європейському шляху.

РОЗДІЛ 1. Передумови соціально-економічного відновлення регіонів в умовах кризи

1.1. Сучасні кризові умови: їх вплив на соціально-економічний стан регіонів

Сьогодні Україна переживає чергову кризу, яка спричинена багатьма чинниками, і насамперед, війною. Кризове середовище почало активуватися з 2014 року, бо відбулося багато визначних подій, які значною мірою вплинули на економічне становище України, перелік даних подій наведено в таблиці 1. [22]

Ключовий вплив здійснили дві події: початок російсько-української війни та анексія Автономної Республіки Крим. Наслідком російсько-української війни стала окупація частини територій Луганської та Донецької областей військами російської федерації.

Значна кількість інфраструктури, важливої для нормального функціонування економічних процесів, була захоплена окупантами. Тому перед мешканцями територій Луганської та Донецької областей, які проживають на території під контролем української влади та, насамперед, перед внутрішньо переміщеними особами, постали нові виклики за для забезпечення власних потреб та налагодження соціально-економічного становища.

На тимчасово окупованій території залишилися найбільші заклади освіти та медицини. Переміщені навчальні заклади відновили свою діяльність на території України, проте їхня матеріально-технічна база повністю була втрачена.

Таблиця 1

Хроніка основних подій 2014 року

№	Назва	Дата	Опис
1.	Революція Гідності	19 січня	Після ухвалення напередодні Верховною Радою України з порушенням установленої процедури законів, направлених на звуження конституційних прав і свобод громадян, в Києві почалось силове протистояння з режимом президента Віктора Януковича, яке закінчилось через місяць його втечею з країни.
2.	Протистояння на Грушевського	19 лютого	У відповідь на прийняття Верховною Радою законів, направлених на звуження конституційних прав і свобод громадян, які відкривали шлях до масових репресій, у Києві на вулиці Грушевського почалось відкрите протистояння протестувальників з міліцією та внутрішніми військами — бійців «Беркута» стали закидати камінням, петардами «коктейлями Молтова».
3.	Революція Гідності	20 лютого	Спротив проти відходу політичного керівництва країни від законодавчо закріпленого курсу на Європейську інтеграцію та подальшою відмовою від цього курсу
4.	Початок російської окупації Криму	20 лютого	У відповідь на повернення України до євроінтеграційного курсу росія розпочала військову окупацію Криму. Саме з цієї дати почалося перекидання додаткових військових та парамілітарних підрозділів РФ на півостровів, які забезпечили проведення незаконного референдуму 16 березня та його подальшу анексію.

5.	Падіння Віктора Януковича	22 лютого	О 17 годині 11 хвилин Верховна Рада України прийняла постанову про самоусунення Віктора Януковича з посади Президента України та призначила позачергові вибори Президента України на 25 травня 2014 року.
6.	Початок російсько-української війни	1 березня	Рада Федерації росії підтримала звернення президента володимира путіна про дозвіл на застосування збройних сил на території України. У відповідь Рада національної безпеки і оборони України, ухвалила рішення привести Збройні сили України в повну бойову готовність та розробила план дій на випадок прямої військової агресії з боку рф.
7.	Анексія Криму	18 березня	В Москві підписано угоду про приєднання Криму та Севастополя до росії, яку скріпив підписом президент путін, спікер розпущеної Верховної ради Криму Володимир Константинов, прем'єр Сергій Аксьонов та мер Севастополя Олексій Чалий.
8.	Підписання політичної частини Угоди про асоціацію України та ЄС	21 березня	На тлі внутріполітичної кризи та збройної агресії Росії Україна підписала політичну частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. У повному обсязі вона запрацювала лише за три з половиною роки — з 1 вересня 2017 року.
9.	Початок Антитерористичної операції на Донбасі	14 квітня	Указом виконуючого обов'язки президента України Олександра Турчинова було введено у дію рішення Ради національної безпеки та оборони України (РНБОУ) про проведення антитерористичної операції (АТО). Це стало відповіддю на масове проникнення в східні області країни озброєних російських

			терористичних угруповань і захопленнями ними органів місцевої влади. Протидія збройній агресії Росії у форматі АТО тривала до лютого 2018 року, коли її було змінено на військову операцію.
10.	Підписання економічної частини Угоди про асоціацію України та ЄС	27 червня	Президент України Петро Порошенко підписав економічну частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, завершивши десятилітній процес її укладення. У повному обсязі Угода, що дає змогу Україні перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної, запрацювала з початку осені 2017 року
11.	Катастрофа рейсу МН17	17 липня	У результаті військової атаки поблизу Донецька зазнав катастрофи рейсовий пасажирський літак компанії «Malaysia Airlines», що слідував за маршрутом Амстердам — Куала-Лумпур. Це привело до загибелі всіх 298 чоловік, що перебували на його борту, — за кількістю жертв це найбільша авіакатастрофа в історії України і другий у світі інцидент за участі літака в ХХІ столітті.

Що до окупації Криму, то це безпрецедентна подія не лише для україно-російських двосторонніх відносин, а й для післявоєнного світового порядку загалом. Шокуючим є те, що незаконну анексію частини території України, держави-засновниці ООН, було здійснено країною, яка була членом Ради Безпеки ООН. Для анексії Криму було використано механізм маріонеткового уряду, раніше успішно випробуваний росіянами в Південній Осетії, Абхазії та Придністров'ї. Анексія Криму має низку наслідків, що є

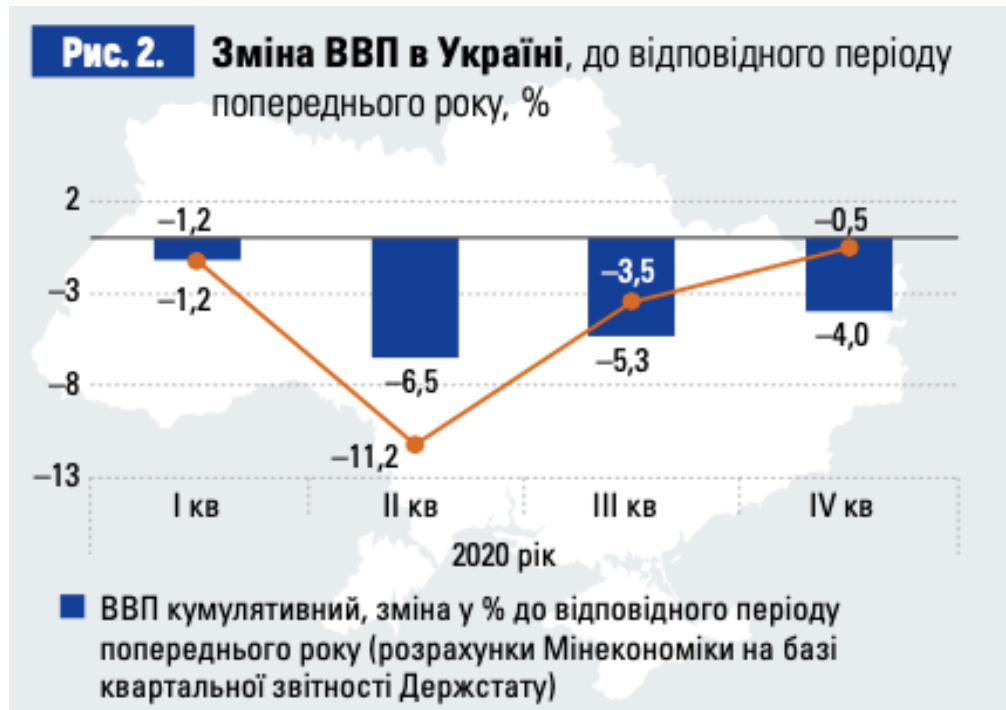
вкрай негативними для сучасної системи міжнародного права й міжнародних відносин і стосуються не лише європейського регіону, а й світу загалом.

Дії російської Федерації стали жахливим порушенням усіх основних принципів міжнародного права, закріплених у Статуті ООН, Декларації про принципи міжнародного права 1970 р., Гельсінкському заключному акті НБСЄ 1975 р., на яких базується сучасний світопорядок. Таким чином збройна агресія росії вплинула на посилення загальноукраїнських проблем та призвела до призупинення економічного розвитку регіонів через політичні обмеження. Вони ускладнювали життя людей, роботу підприємств і відповідно з'явилася потреба спеціального управління ризиками.

Починаючи, з 2014 року, Україна намагалася подолати наслідки кризи, проте були наявні інші чинники, які також впливали на соціально-економічний стан її регіонів, як от пандемія 2020 року. Неординарність кризи, спричиненої поширенням коронавірусу SARS-CoV-2, полягає в тому, що її проявом є не стільки злам траєкторії розвитку, скільки суттєва зміна характеру розвитку як на макро, так і на мікрорівнях на тлі кардинальних змін способу життя суспільства. Зміни торкнулися всіх сфер життєдіяльності.

Вимушене запровадження перманентних карантинних обмежень у переважній більшості країн світу і в Україні, які різнилися впродовж року своїми масштабами та термінами, зумовило безпрецедентну трансформацію поведінки економічних суб'єктів на рівні як споживання, так і виробництва, коли домінуючими принципами мотивації стала обережність на фоні перманентної невизначеності. Максимального негативний ефект від жорстких протиепідеміологічних заходів в Україні було найбільш відчутно у період локдауну – у квітні-травні 2020 року. У III-IV кварталах 2020 року, зважаючи на послаблення карантинних заходів, спостерігалось певне пожвавлення економічної діяльності.

У цілому за рік зменшення ВВП України становило 4,0%, що навіть менше, ніж прогнозувала більшість експертів, але є максимально близьким до консенсус-прогнозу – 4,2%.

Джерело [21]

Споживчий попит домогосподарств зазнав найменших втрат в умовах кризи та фактично став єдиним компонентом, що забезпечив позитивний внесок у динаміку ВВП у 2020 році. Позитивна динаміка попиту підтримувалась двома факторами.

По-перше, соціальною політикою уряду, бо було підвищено мінімальну заробітну плату, з 1 січня 2020 року до 4 723 грн, з 1 вересня 2020 року до 5 000 грн, забезпечено збереження трудових прав за працівниками та прав внутрішньо переміщених осіб, здійснено виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності у розмірі 50% середньої зарплати під час протидії COVID-19. Другим фактором, що сприяв зростанню попиту, стало збереження в цілому позитивної динаміки номінальної заробітної плати під впливом збереження позитивної динаміки розвитку окремих секторів економіки це – оптова та роздрібна торгівля, фінансова та ІТ сфера, хімічна та

фармацевтична галузі промисловості. Загалом, номінальна середньомісячна заробітна плата штатних працівників у 2020 році збільшилась на 10,4% до 11 591 грн, для порівняння у 2019 році становила 10 497 гривень, а реальна – на 7,4%, що і дозволило з урахування запроваджених урядом компенсаційних соціальних виплат утримати на позитивному рівні попит домогосподарств.

У 2020 році експорт товарів та послуг зменшився у вартісному вимірі, за попередніми даними Національного банку, на 4,6%. При цьому за відсутності суттєвих коливань курсу імпорту зазнав більших втрат, ніж експорт. Вартісні обсяги імпорту товарів та послуг зменшилися на 17,9% порівняно з 2019 роком. Сальдо торгівлі товарами та послугами у 2020 році становило «мінус» 1 813 млн дол. США. У цілому зменшення ВВП є меншим, ніж інших показників основних секторів економіки, зокрема промисловості на 4,5% та сільського господарства на 11,5%. Причиною є те, що відбувалась компенсація втрат одних видів економічної діяльності, які традиційно визначали динаміку ВВП, зростанням або несуттєвим зменшенням результатів діяльності інших, які виявились менш вразливими, більш гнучкими й пристосованими до реалій сьогодення або, взагалі, залишилися у вигаді з урахуванням зростання попиту на їх продукцію.

У свою чергу, мобільний перехід підприємств на нові форми організації робочих процесів, дистанційного режиму роботи та навчання, створював підвищений попит на нові цифрові послуги та надання вже існуючих послуг в цифровому форматі, у тому числі ведення торгівлі та бізнесу. Отже, Україна витримала іспит впливу пандемії COVID-19, проте найсуттєвішою подією став початок повномасштабної війни з росією у лютому 2022 року. Війна російської федерації з Україною спровокувала катастрофічну гуманітарну кризу та поставила під загрозу стабільність геополітичних відносин. Прогнозується, що економічне виробництво в регіоні Європи та Центральної Азії скоротиться більш ніж на 4,1% у 2022 році — другий

великий шок і регіональна рецесія за два роки. Крім того, війна посилила занепокоєння щодо різкого уповільнення глобального зростання.

Економічні наслідки конфлікту відбилися через численні глобальні канали, включаючи товарні та фінансові ринки, торгівлю та міграційні зв'язки, а також довіру. Сусідні країни в регіоні Європи та Центральної Азії, ймовірно, зазнають значної економічної шкоди через їхні сильні торговельні, фінансові та міграційні зв'язки з Україною та росією. Очікується, що податкові надходження різко впадуть через економічні наслідки війни, а також через оголошену відстрочку сплати податків для основних підприємств, земельних і муніципальних податків і перехід до 2 відсоткового податку з обороту.

У відповідь міжнародні партнери надали значне фінансування за допомогою грантів, кредитних гарантій і валютних стоп-ліній разом із великими пакетами фінансування від МВФ, ЄС, Світового банку та деяких двосторонніх організацій. Спред облігацій з тих пір знизився на 15 процентних пунктів до трохи вище 30 відсотків.

Рис. 1. Спреди облігацій Україна/EMBI

Джерело [33]

Порівняно з кризою 2014-2015 років, банківська система є більш стійкою, але стикається з підвищеними операційними ризиками, ризиками ліквідності та платоспроможності. На додаток до контролю за капіталом і обмінним курсом, Національний Банк України запровадив новий механізм ліквідності та запровадив регуляторні заходи терпіння для підтримки фінансової стабільності. Валютні резерви становили 27,5 млрд доларів США, 3,8 місяця поточного імпорту, інфляція була стабільною в середньому на рівні 10 відсотків протягом 8 місяців, що передували війні; регульовані ціни на комунальні послуги та встановлення граничних цін на основні споживчі товари можуть стримати інфляційний тиск у короткостроковій перспективі.

Отже, за останні 8 років на долю України випало чимало викликів, які по різному вплинули на соціально-економічне становище, але кожен із них мав значні наслідки. Тому після завершення військових дій на українців чекає багато викликів, головні з них це відновлення інфраструктури та налагодження соціально-економічного становища країни.

1.2. Досвід країн світу у відновленні економіки в умовах кризи

Україна є не єдиною країною, яка намагається відновити свою економіку після війни. Найбільш відомий досвід повоєнного відновлення – це економічне зростання після Другої світової війни, так званий післявоєнний економічний бум, золоте століття капіталізму, що почався після її завершення в 1945 р. й тривав до кінця 1970х років. Післявоєнний економічний бум характеризувався високим і сталим економічним зростанням, практично повною зайнятістю в європейських і східноазіатських країнах, зокрема, в тих, які були дуже спустошені війною, а саме: в Японії (японське економічне диво), Західній Німеччині (економічне диво), Франції (славне тридцятиріччя), Італії (італійське економічне диво) і Греції (грецьке економічне диво).

Досвід більшості з цих країн був вдалим більшою мірою завдяки впровадженню Програми відновлення Європи, більш відомий за назвою План Маршалла. План був американською програмою надання допомоги Західній Європі після руйнувань Другої світової війни. Він був прийнятий у 1948 році та надав понад 15 мільярдів доларів США на допомогу у фінансуванні відбудови континенту. Праця держсекретаря США Джорджа К. Маршалла, на честь якого він був названий, він був створений як чотирирічний план реконструкції міст, промислових підприємств та інфраструктури, які сильно постраждали під час війни, а також усунення торговельних бар'єрів між європейськими сусідами для сприяння торгівлі між цими країнами та Сполученими Штатами.

Крім економічного розвитку, однією із заявлених цілей плану Маршалла було зупинити поширення комунізму на європейському континенті. Реалізацію плану Маршалла називають початком холодної війни між Сполученими Штатами, їхніми європейськими союзниками та Радянським Союзом, який фактично взяв під контроль більшу частину Центральної та Східної Європи та створив свої республіки-сателіти як комуністичні нації. План Маршалла також вважається ключовим каталізатором утворення Організації Північноатлантичного договору (НАТО), військового альянсу між країнами Північної Америки та Європи, створеного в 1949 році.

План Маршалла передбачав допомогу одержувачам в основному на душу населення, при цьому більші суми надавалися великим промисловим державам, таким як Західна Німеччина, Франція та Велика Британія. Це ґрунтувалося на вірі Маршалла та його радників у те, що відновлення в цих великих націях має важливе значення для загального відновлення Європи.

Проте не всі країни-учасниці отримали однакову користь. Такі країни, як Італія, яка воювала з державами Осі разом з нацистською Німеччиною, і ті, що залишалися нейтральними, наприклад, Швейцарія, отримували менше

допомоги на душу населення, ніж ті країни, які воювали зі Сполученими Штатами та іншими союзними державами.

Помітним винятком була Західна Німеччина: хоча вся Німеччина зазнала значної шкоди наприкінці Другої світової війни, життєздатна та відроджена Західна Німеччина розглядалася як необхідна для економічної стабільності. Загалом Велика Британія отримала приблизно чверть загальної допомоги, наданої за планом Маршалла, тоді як Франція отримала менше п'ятої частини коштів. Протягом десятиліть після його реалізації справжня економічна вигода плану Маршалла була предметом багатьох дискусій. Дійсно, звіти того часу свідчать про те, що на той час, коли план набув чинності, Західна Європа вже була на шляху до відновлення.

І, незважаючи на значні інвестиції з боку Сполучених Штатів, кошти, надані в рамках плану Маршалла, становили менше 3 відсотків сукупного національного доходу країн, які їх отримували. Це призвело до відносно помірному зростанню ВВП у цих країнах протягом чотирирічного періоду дії плану. Тим не менш, на момент останнього року дії плану, 1952 року, економічне зростання в країнах, які отримали кошти, перевищило довоєнний рівень, що є сильним показником позитивного впливу програми, принаймні економічного. [30]

Досвід швидкого економічного зростання у цей період становить особливий інтерес для України, яка потребує відшкодування втрат від воєнної анексії росії та швидкого і якісного відновлення зруйнованої воєнними діями економіки. Крім того, вся економіка потребує нової концепції реконструкції, яка б відповідала сучасним умовам. Але ми розуміємо, що після завершення повномасштабного вторгнення Україна не може відмовитися від військових витрат через сусідство з країною, яка може створити небезпечні ситуації у будь який момент. Дані витрати, звичайно, будуть гальмувати економічний розвиток країни, тому з'являється потреба ще в додаткових міжнародних джерелах фінансування.

Прикладом післявоєнної відбудови є досвід Японії, після закінчення Другої світової війни Японія перебувала під окупацією антигітлерівської коаліції — вона проіснувала до 1952 року, коли набув чинності мирний договір, підписаний роком раніше. США взяли на себе лідерство в керівництві Японією. Разом із союзниками вони затвердили Потсдамську декларацію, яка визначила основи політики:

- роззброїти Японію;
- розвивати демократію;
- захищати права і свободи людини.

Було кілька варіантів змін в економіці: японці — а їхній уряд продовжував існувати — орієнтувалися на планову економіку і хотіли поступово нарощувати виробництво товарів, які йшли на експорт, а американці рішуче запроваджували вільний ринок. Вони провели кілька реформ: земельну, податкову та трудову. Крім того, американці боролися з японськими олігархами — дзайбацу — великими вертикальними монополіями, які контролювали окремі родини.

Група американських вчених під керівництвом Карла Шопеню розробила податкову систему для країни. Щоб спонукати людей платити податки добровільно, Японія запровадила блакитні декларації — для тих компаній, які належним чином вели бухгалтерський облік і звітність і вчасно платили. Підприємства, які подали такі декларації, менше контролювалися та перевірялися державними органами. [23]

Іншим фактором, який допоміг відновити виробництво Японії, була Корейська війна. Збройним силам США, які в ньому брали участь, потрібні були пункти постачання десь поблизу, тому що доставляти потрібні товари з іншого континенту було довго і нераціонально, тому американці почали їх купувати в Японії. Прикладом післявоєнного відновлення можуть виступати такі країни: Боснія та Герцеговина. У цих країнах війна тривала з квітня 1992 року до вересня 1995 року між Сербією та Чорногорією з одного боку,

Республікою Боснія і Герцеговина з іншого та Хорватією з третього. Його вдалося завершити мирною угодою, яку країни підписали за посередництва США, Англії, Франції, Німеччини та Росії. Згодом постало нове завдання: відбудувати країни. Тільки для Боснії і Герцеговини втрати оцінювалися в 50-70 млрд доларів, що в 15-20 разів перевищувало її ВВП у перший мирний рік після війни. Перелік програм відбудови країн Балкан наведено в таблиці 2.

Програми відбудови країн Балкан

Таблиця 2

№	Назва програми	Зміст програми
1.	PHARE	<p>Програма ЄС, яка загалом спрямована на країни Східної та Центральної Європи, щоб допомогти підготуватися їм до вступу в союз. Для Боснії та Герцеговини у її межах запустили EAP — Essential Aid Program. Програма була задумана як перехідний етап між гуманітарною допомогою і довгостроковими проектами відбудови, і передбачала постачання матеріалів та обладнання в 10 найважливіших секторів економіки.</p> <p>Бюджет програми «ФАРЕ» на 2000—2006 рр. — понад 10 млрд євро. Її головні завдання в цей період:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поліпшити державне керування та інституції, щоб вони могли ефективно працювати в ЄС; • сприяти засвоєнню масштабного правового доробку ЄС і скорочення перехідного періоду; • сприяти економічному й соціальному зближенню. <p>Для нових держав-членів 2003-й був останнім роком подання проектів в рамках «ФАРЕ», втім виконання проектів та їх фінансування тривало ще до 2006 року.</p>

2.	SAPARD	<p>Програма ЄС подібна до PHARE для країн Східної і Центральної Європи. Однак ця спрямована вже на розвиток сільського господарства і загалом сіл.</p> <p>Має на меті структурні перебудови в аграрному секторі країн-вступників та запровадження тієї частини правового доробку Спільноти, який стосується його спільної сільськогосподарської політики. Програма «САПАРД» започаткована постановою Ради міністрів у червні 1999 року, як частина «Програми 2000» щодо збільшення передвступної допомоги на період 2000 — 2006 рр. Її бюджет для Болгарії та Румунії на 2004 рік становить 225,2 млн євро; до 2003 року загальний річний бюджет програми для 10 країн Центральної та Східної Європи становив 560 млн євро.</p>
3.	OBNOVA	<p>Програма є ініціативою Європейського співтовариства щодо відновлення та реконструкції Боснії та Герцеговини, Хорватії, Федеративної Республіки Югославії та Колишньої Югославської Республіки Македонія. Ця програма, створена в липні 1996 року, спрямована на зміцнення Дейтонських угод і мирних угод, підписаних у Парижі 14 грудня 1995 року.</p>
4.	Stabilisation and Association Process (SAP)	<p>План ЄС для активізації економічного розвитку країн і наближення їх до Євросоюзу. Одним із головних його інструментів була програма фінансової підтримки CARDS – програма сприяння громаді для реконструкції, розвитку та стабілізації (CARDS) для країн Західних Балкан.</p>
5.	Проект фінансової та технічної допомоги для	<p>Проект розроблений Лондонською школою економіки (LSE) та Віденський інститут міжнародних економічних досліджень (WIIW).</p>

	реконструкції і європейської інтеграції Боснії і Герцеговини	
--	--	--

Усі ці програми загалом були націлені на розвиток соціально-економічного становища та допомогу в євроінтеграції. Впровадивши дані програми Боснія досягла відновлення ситуації в країні та встановлення платформи для подальшого розвитку. Проте, кожна з цих програм мала і свої недоліки, згодом експерти виділили кілька помилок, які були допущені під час реконструкції Боснії і Герцеговини:

- відсутність стратегії економічного розвитку;
- відсутність єдиного координаційного центру програм реконструкції;
- дублювання зусиль різних донорів та їх слабка комунікація;
- низький управлінський потенціал влади Боснії та Герцеговини.

Україні також доведеться координувати різні програми відновлення, налагоджувати звітність, комунікацію та відповідальність за їх виконання. Тому що вже зараз ми бачимо, що буде кілька проектів і фондів навіть національного рівня, не кажучи вже про місцеві ініціативи. Програма повоєнної відбудови України має відповідати завданням членства в ЄС. Зокрема, необхідно, щоб Україна була включена в програми підготовки до вступу в ЄС.

За планом Маршала для Європи в 1948-1953 рр. 91% американської допомоги надавалося у формі грантів. План постконфліктної реконструкції для Боснії і Герцеговини на 1996-2004 роки передбачав надходження 82% міжнародної допомоги через грантове фінансування. У 1985-2015 роках 20 країн із 35, в яких були збройні конфлікти, отримували допомогу з трастових фондів на безвідшкодовній основі, у 1997 році Світовий банк розробив Програму реконструкції Боснії та Герцеговини.

Проекти Програми реконструкції Боснії та Герцеговини

Таблиця 3

	Назва проєкту	Частка у загальному фінансуванні, %
1.	Екстрене відновлення	8,5
2.	Екстрене відновлення ферм і сільгоспугідь	2,7
3.	Очищення води, термінові роботи та усунення твердих відходів	3,6
4.	Реконструкція транспортних шляхів	8,7
5.	Реабілітація постраждалих від воєнних дій	1,6
6.	Екстрена реконструкція сектору освіти	1,7
7.	Екстрена реконструкція систем опалення	2,2
8.	Розмінування територій	3,6
9.	Ремонт житлового фонду	3,2
10.	Екстрена реконструкція електростанцій	10,5
11.	Екстрена демобілізація та реінтеграція	1,1
12.	Громадські роботи і зайнятість	2,4
13.	Транзитивна допомога	5,9
14.	Гарантії для рестарту промисловості	2,7
15.	Важливі медичні послуги	1,8
16.	Фонд Боснійських підприємств	1,1
17.	Рятівний мікро-бізнес, місцева ініціатива	1,0
18.	Банк мікро-фінансування	0,4
19.	Трастовий фонд MIGA	-
20.	Реконструкція сектору освіти II	3,2
21.	Реконструкція транспортних шляхів II	9,3
22.	Екстрена реконструкція газорозподільчої системи	2,8
23.	Допомога на реконструкцію республіки Srpska	3,2

24.	Урядові послуги	2,4
25.	Реформа державних фінансів	4,8
26.	Реформа банківського сектору	4,3
27.	Екстрена реабілітація телекомунікацій	5,6

Дана програма складалася з 27 секторальних програм і проєктів, їх перелік та питому вагу в загальних обсягах фінансування Програми відображено в таблиці 3. Як свідчить досвід Балканських країн, секторна спрямованість міжнародної допомоги може виглядати таким чином:

- екстрена допомога та реконструкція: продовольча допомога, тимчасове житло для внутрішньо-переміщених осіб, інші рятувальні заходи;
- соціальна інфраструктура та публічні послуги: освіта, охорона здоров'я, постачання і очищення води, державне управління і соціальні послуги;
- економічна інфраструктура: транспорт і логістика, зв'язок, енергетика, бізнес-послуги, фінансові послуги;
- виробничий сектор: промисловість, сільське і лісове господарство, будівництво, туризм, торгівельні заходи і регулювання;
- допомога товарами/ загальна програмна допомога;
- підтримка громадянського суспільства і неурядових організацій.

Тобто, досвід Боснії та Герцеговини нагадує нам думати стратегічно: не лише про сьогоднішній день і завтра, а й про десятиліття вперед, і будувати установи, а не лише дороги та будівлі. Ще один приклад необхідності відновлення економіки після війни – досвід Сирії, до початку війни в Сирії у 2011 році сирійська економіка вважалася єдиною арабською економікою, яка була самодостатньою у більшості своїх потреб, оскільки сирійська промисловість перевищувала розміри промисловості в більшості країн регіону, і сирійський експорт досягав усіх країн регіону та світу, але ці особливості вже не такі, як після війни, яка почалася в березні 2011 року, що

призвело до еміграції та закриття значної частини заводів, особливо на територіях, де відбувалися військові протистояння між силами режиму та його союзниками, з одного боку, та групами, які йому протистояли, з іншого.

Наслідки сирійської кризи були руйнівними для економіки. Вісім років війни змінили риси сирійської економіки, перетворивши її на повністю зруйновану та виснажену економіку, більшість економічних секторів та економічного виробництва зазнали краху, інвестори та капітал втекли з країни, а ВВП впав з 61,1 млрд дол. у 2010 році до \$17,1 млрд у 2017 році.

Через інтенсивні військові дії багато людей були вимушені покинути свої домівки, понад шість мільйонів були внутрішньо переміщеними особами, і близько п'яти мільйонів переїхали в інші країни. Даний випадок масової міграції за масштабами можемо порівняти з ситуацією в Україні у 2022 році. [28]

Сирія пережила незліченну кількість послідовних криз, і задушлива паливна криза, яка тривала з середини жовтня 2018 року до травня цього року, є однією з найважчих, оскільки вона збільшила страждання громадян і торговців, а вартість доставки товарів зросла до 50 %, а сирійська ліра втратила понад 15% своєї вартості через перерву в постачанні іранської нафти до Сирії внаслідок санкцій США, накладених на Тегеран у жовтні 2018 року. Відновлення сирійської економіки стало складним завданням для країни і світової спільноти, яка взялась допомагати країні. Наслідки масштабних руйнувань, яких Сирія зазнала з березня 2011 року, повернули економіку до початкової точки, і витрати на відновлення цих руйнувань є високими. На початку 2019 року оцінки вартості реконструкції коливалися між 250 і 400 мільярдами доларів, що робить бюджет 2019 року в розмірі близько 9 мільярдів доларів виглядає дуже маленьким, а сума, виділена на реконструкцію, досягла близько 115 мільйонів доларів.

Отже, відновлення сирійської економіки потребує узгоджених факторів і великих зусиль, які поділяються на внутрішні та зовнішні фактори.

Внутрішні фактори: незважаючи на шкоду, яку зазнали сектори економіки в Сирії внаслідок війни, вона може бути одним із будівельних блоків для бажаного економічного зростання, і звіт Центрального статистичного управління Сирії показує класифікацію секторів економіки та їхній внесок у місцевий продукт. , де аграрний сектор експортує 37%, за ним йде промисловий сектор, гірничодобувна промисловість – 16,4%, а торгівля опинилася на третьому місці – 13,3%. Незважаючи на те, що виробничий сектор є відносно невеликим з точки зору його ваги у ВВП Сирії, він може бути важливим компонентом стабільності економіки, і разом із сільським господарством він вважається важливою частиною продуктивної економіки. У секторі туризму Світовий банк очікував, що внесок туризму у «внутрішній продукт» у 2019 році сягне 55%, оскільки в жовтні минулого року було засновано Туристичний інвестиційний форум 2019 з метою залучення туристів до Сирії.

Прагнучи покращити економічну реальність, сирійський уряд постійно проводив економічні та інвестиційні конференції в Дамаску або брав участь разом зі своїми союзниками, що стало каталізатором бажаного економічного відновлення. Минулого року сирійський уряд ухвалив ряд законів, щоб заохотити інвестиції та реконструкцію промислових об'єктів, і тисячі промислових і ремісничих об'єктів були відновлені в ряді губернаторств, а урядові установи відновили такі послуги, як електроенергія, вода , дороги та всі необхідні для промислових міст служби. Сирійський уряд працював над залученням підконтрольних йому губернаторств до процесів розвитку, проводячи такі конференції, як Третя промислова конференція в Алеппо, яка проходила під назвою «Наша промисловість — наша сила» в листопаді 2018 року і завершилася серією рекомендацій промисловців, офіційно затверджених Радою міністрів у січні. 2019, і були основними стовпами відновлення виробничого сектору як важливого гравця в національній економіці. Посилання.

Наразі в Україні вже проводяться конференції та засідання на всеукраїнському та міжнародних рівнях стосовно питання післявоєнного відновлення країни. За підтримки уряду Швейцарії та України 4-5 липня було проведено міжнародну конференцію, яка зосереджена на питаннях відновлення України після повномасштабного російського вторгнення. Під час конференції обговорили такі питання:

- план відновлення та розвитку України (в рамках ініціативи United 24 президента Зеленського) та різноманітні пропозиції міжнародних партнерів щодо відновлення України;
- методи, пріоритети та принципи відновлення;
- соціальне, економічне, екологічне та інфраструктурне відновлення після завданих війною збитків та втрат;
- реформи, які можливо чи необхідно здійснити у нинішній ситуації. [34]

Повернемося до опису ситуації у Сирії, вищезазначені офіційні дані свідчать про те, що ситуація в Сирії рухається шляхом зростання та стабільності, а сирійська економіка відновлюється та відкриває свої двері для інвесторів з усіх країн світу. Зовнішніми факторами підтримки сирійської економіки є країни-союзники та підтримуючі країни, які безпосередньо підтримують сирійський режим, а саме росія та Іран, а також іноземні інвестиції та сусідні країни.

Можна сказати, що сирійська економіка почала стадію економічного відновлення та увійшла в стадію реконструкції та будівництва, але можна підтвердити те, що шлях до реконструкції в Сирії водночас довгий і повільний, але Сирія Уряд повинен підштовхувати економіку до зростання, але найважливішим є підтримання високих рівнів зростання, щоб економіка належним чином відновилася, повернулася до довоєнного рівня та вжила необхідних заходів і дій для вирішення її проблем, щоб бути привабливим фактором шляхом перегляду економічних і процедурних законів і правил,

пов'язаних з інвестиціями, щоб сирійська економіка стала фактором привабливості та місця призначення для інвесторів і тих, хто зацікавлений в участі в процесі відновлення.

Україні для стратегічного відновлення потрібні своєчасні та заздалегідь продумані реформи, зокрема у сфері державного регулювання економіки. Після завершення бойових дій в Україні буде шанс створити нову, безпечну, успішну Україну і можливість раз і назавжди вирішити багато застарілих проблем, але дорогою ціною – життям людей. Український шлях відбудови буде унікальним, як унікальними були історії інших держав, однак ми повинні враховувати цей досвід. Досвід Боснії та Герцеговини — про важливість координації, комунікації, стратегії та інституційної побудови, Японії — про боротьбу з корупцією та виважені економічні рішення. Досвід Плану Маршалла – це своєчасність, необхідність глобальної безповоротної допомоги та розвиток міждержавного співробітництва. Ці уроки краще винести з історії, ніж із власного досвіду.

1.3. Наявні програми допомоги по відновленню соціально-економічного стану регіонів України

З початку повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну в 2022 році Президент Володимир Зеленський звернувся до країн світу за військовою та оборонною допомогою. Ukraine Support Tracker містить перелік і кількісну оцінку військової, фінансової та гуманітарної допомоги, обіцяної Україні з 24 січня 2022 року. Він охоплює 40 країн, зокрема країни ЄС, інші члени G7, а також Австралію, Південну Корею, Туреччину, Норвегія, Нова Зеландія, Швейцарія, Китай, Тайвань та Індія. [36]

Також конференція з питань відновлення України у Лугано стала політичною платформою, що забезпечила міжнародне партнерство для відновлення та розвитку. Україна і Швейцарія поставили собі за мету

створити в Лугано платформу з відновлення: спільна відповідальність і взаємна підзвітність протягом усього процесу відновлення та супутніх йому реформ є так само важливими, як і виділення ресурсів для відновлення. Ефективно реалізоване відновлення перетворить країну та модернізує її економіку. Українські здобутки та успішні реформи до війни мали вирішальне значення для нинішньої стійкості України. Так само майбутні реформи відіграють важливу роль для успішного відновлення та європейських прагнень України.

URC 2022 доповнює вже розпочаті чи анонсовані ініціативи на підтримку України та об'єднує друзів України, що залишаються поряд у найважчі часи. Швейцарія та Україна, за підтримки міжнародних партнерів, підсумували Міжнародну конференцію з питань відновлення України (URC2022) і представили «Декларацію Лугано». Документ закладає основу для політичного процесу відновлення України та встановлює «Принципи Лугано» як спільні орієнтири на майбутнє. [26]

Намагаючись посилити свої позиції у протистоянні з Росією, Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, а саме ООН, ЄС, НАТО, ОБСЄ, Радою Європи, які зробили низку солідарних кроків на підтримку Української держави. Зокрема, Рада Безпеки ООН скликала низку засідань щодо подій на Сході України: 02.11.2014 - з приводу засудження псевдовиборів на підконтрольних бойовикам територіях, 12.11.2014 - стосовно загострення подій і активізації бойових дій на Донбасі, 06.06.2018 - Рада безпеки ООН ухвалила заяву щодо ситуації на Донбасі, в якій висловила підтримку територіальної цілісності України, засудила порушення режиму припинення вогню й закликала до виведення важкого озброєння.

01.07.2014 Парламентська асамблея ОБСЄ на 23-й сесії більшістю голосів ухвалила резолюцію, у якій засудила «очевидне, грубе порушення гельсінських принципів Російською Федерацією щодо України, в т. ч. особливо кричуще порушення суверенітету і територіальної цілісності цієї

країни». Дії Росії було визнано такими, «що включають військову агресію і різні форми примусу, спрямованими на утиск властивих суверенітету України прав на угоду власним інтересам Російської Федерації». У липні 2015 Парламентська асамблея ОБСЄ визнала дії Росії актом військової агресії проти України і продовжила мандат ОБСЄ на Донбасі, а рівно через рік на своїй щорічній сесії закликала Росію звільнити анексовані території й засудила практику відвідання депутатами європейських парламентів окупованого Росією Криму. [1]

На національному рівні було встановлено дорадчий орган при Президентові України «Національна рада з питань відновлення України», серед основних функцій Ради є: розроблення Плану післявоєнного відновлення та розвитку України, визначення та підготовка пропозицій щодо першочергових реформ, реалізація яких необхідна у воєнний та післявоєнний періоди, підготовка стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів, прийняття та реалізація яких необхідні для ефективного функціонування та відновлення України у воєнний та повоєнний періоди. Під час розробки пропозицій Рада залучає державні органи, органи місцевого самоврядування, представників інститутів громадянського суспільства, а також міжнародних організацій.

«План відновлення – це документ, який визначатиме ключові просторові, містобудівні та соціально-економічні пріоритети політики відновлення та міститиме набір кроків для забезпечення відновлення відповідного регіону, територіальної громади чи її частини, які постраждали від військового вторгнення в Україну або мають зосереджену соціально-економічну, інфраструктурні, екологічні чи інші кризові події». План відновлення не є частиною містобудівної документації. Він розробляється як цифровий документ і додається до Реєстру будівельної діяльності за формою та порядком, встановленим Урядом. Перші розділи плану проекту відновлення за групами наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Проекти розділів плану відновлення України

№	Розділ	Доступ
1.	Європейська інтеграція	Матеріали робочої групи «Європейська інтеграція» [24].
2.	Ревізія втрат війни	Матеріали робочої групи «Аудиту збитків, понесених внаслідок війни» [2].
3.	Відновлення та розбудова інфраструктури	Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури» [4].
4.	Відновлення та розвиток економіки	Матеріали робочої групи «Відновлення та розвиток економіки» [5].
5.	Повернення громадян, які тимчасово переміщені, зокрема за кордон та їх інтеграції в суспільно-економічне життя держави	Матеріали робочої групи «Повернення громадян, які тимчасово переміщені, зокрема за кордон та їх інтеграції в суспільно-економічне життя держави» [14].
6.	Функціонування фінансової системи, її реформування та розвитку	Матеріали робочої групи «Функціонування фінансової системи, її реформування та розвитку» [25].
7.	Розвиток військово-промислового комплексу	Матеріали робочої групи «Розвиток військово-промислового комплексу» [20].
8.	Будівництво, містобудування, модернізація міст та регіонів	Матеріали робочої групи «Будівництво, містобудування, модернізація міст та регіонів України» [3].
9	Енергетична безпека	Матеріали робочої групи «Енергетична безпека» [7].

10.	Державне управління	Матеріали робочої групи «Державне управління» [6].
-----	---------------------	--

12 травня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування містобудівної сфери», реєстраційний номер законопроекту 7282 (далі – Закон). 9 липня Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» (законопроект №5323). Було схвалено такі зміни:

- систематизовано систему документів державної регіональної політики: держава стратегія - регіональна стратегія - стратегія розвитку територіальної громади;

- введено чотири функціональні типи територій - території відновлення, регіональні полюси зростання, території з особливими умовами для розвитку, території сталого розвитку;

- перезавантажено діяльність агенцій регіонального розвитку, зокрема, до числа засновників АРР можуть входити регіональні відділення асоціацій органів місцевого самоврядування, що мають у своєму складі 100% громад регіону;

- для територій, що постраждали від російської агресії, вводиться новий документ стратегічного планування - план відновлення та розвитку;

- органи місцевого самоврядування протягом 18 місяців з дня набрання чинності Законом повинні забезпечити затвердження стратегій розвитку територіальних громад. [8]

Потрібні будуть серйозні глобальні фінансові зусилля, щоб відбудувати країну після воєнних руйнувань, створити основи вільної та процвітаючої країни, яка базується на європейських цінностях, добре інтегрована в європейську та світову економіку, а також підтримати її на

європейському шляху. Поки агресія Росії триває, загальні потреби у відбудові України ще не відомі. Тим не менш, важливо розробити основні будівельні блоки цієї міжнародної діяльності вже зараз. Підтримка повинна мати середньостроковий або довгостроковий горизонт. Також були внесені зміни до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності, дана інформація наведена в таблиці 5.

Таблиця 5

Опис змін до законів України щодо першочергових заходів
реформування сфери містобудівної діяльності

№	Назва	Опис змін	Доступ
1.	У статті 17 Закону України "Про інвестиційну діяльність"	"Вартість будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг загального користування визначається на підставі методик і правил, затверджених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері дорожнього господарства".	[16]
2.	У Законі України "Про будівельні норми"	«Створення та зберігання фондів будівельних норм здійснюються в межах коштів, виділених з Державного бюджету України на фінансування робіт з нормування у будівництві»	[15]
3.		«Виконавцями робіт з нормування у будівництві є базові організації у будівництві. Положення про базову організацію у будівництві затверджує Кабінет Міністрів України. Перелік базових організацій у будівництві та методика визначення вартості робіт з нормування у будівництві встановлює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах будівництва, містобудування та архітектури»	[15]

4.		«Під час дії воєнного стану та протягом 90 календарних днів після його припинення або скасування суб'єкти нормування виконують роботи з нормування у будівництві відповідно до порядку, затвердженого Кабінетом Міністрів України. Порядок виконання робіт з нормування у будівництві в умовах воєнного стану визначає особливості розроблення, затвердження, реєстрації, внесення змін до будівельних норм, набрання ними чинності та визнання їх такими, що втратили чинність, або такими, що не застосовуються під час дії воєнного стану»	[15]
5.	У Законі України "Про регулювання містобудівної діяльності"	«Програма комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) (далі - програма комплексного відновлення) - обласна або місцева програма відновлення територій, яка визначає основні просторові, містобудівні та соціально-економічні пріоритети політики відновлення і включає комплекс заходів для забезпечення відновлення території відповідної області, території територіальної громади (її частини), яка постраждала внаслідок збройної агресії проти України або в якій сконцентровані соціально-економічні, інфраструктурні, екологічні чи інші кризові явища. Програма комплексного відновлення не належить до містобудівної документації»	[17]
6.		«Містобудівна документація розробляється у формі електронного документа, формат якого визначається Кабінетом Міністрів України, на оновленій картографічній основі в цифровій формі як набори профільних геопросторових даних у державній геодезичній системі координат УСК-2000 і	[17]

		єдиній системі класифікації та кодування об'єктів містобудування для формування баз даних містобудівного кадастру»	
7.		«Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері будівництва, містобудування та архітектури, може бути замовником робіт з національної стандартизації за рахунок коштів державного бюджету...»	[17]
8.	У Законі України "Про ціни і ціноутворення"	«При обчисленні вартості будівництва об'єктів (крім автомобільних доріг загального користування), що будуються із залученням бюджетних коштів, коштів державних і комунальних підприємств, установ та організацій, кредитів, наданих під державні гарантії, та вартості розроблення містобудівної документації (крім вартості робіт із землеустрою, що проводяться при розробленні містобудівної документації, яка одночасно є документацією із землеустрою) застосовуються кошторисні норми України щодо ціноутворення у будівництві, затверджені центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері містобудування та архітектури...»	[18]

З 5 серпня 2022 року Мінрегіон розпочав відбір проектів, які будуть реалізовані в рамках «Програми з відновлення України» відповідно до фінансової угоди між Україною та Європейським інвестиційним банком. Програма передбачає відновлення життєво важливих для людей об'єктів, зокрема й медичних закладів. «Щодня ми бачимо, як терористична росія продовжує руйнувати медичну інфраструктуру України. Ракети окупантів вже зруйнували вщент 123 об'єкти медичних закладів та ще 777 зазнали

пошкоджень. З 24 лютого не було жодного дня, аби ворог не обстрілював нашу медичну інфраструктуру. Однак, поки росія руйнує, Україна відновлює. Ми вже маємо чіткий покроковий план відновлення критичної медичної інфраструктури, щоб вже найближчим часом в регіонах, що найбільше постраждали від війни, населення мало безперешкодний доступ до медичної допомоги», – зазначив Міністр охорони здоров'я Віктор Ляшко.

Стати частиною «Програми з відновлення України» зможуть медичні заклади у регіонах, що постраждали внаслідок військових дій, а також ті, що прийняли найбільшу кількість внутрішньо переміщених осіб. У межах першого відбору буде профінансовано проекти на загальну суму до 200 мільйонів євро. Кошти надходитимуть громадам на безповоротній основі, у вигляді субвенції, яка надається в рамках фінансової угоди між Україною та Європейським інвестиційним банком. Також Міністерство енергетики України та ПРООН домовилися, що робота з підтримки енергосектору країни буде посилена в рамках нової програми відновлення енергетичного сектору і зміцнення його стійкості, *Ukraine Energy Sector Recovery and Resilience-Building Program*. "Першочергове завдання нової програми - це проекти швидкого відновлення енергетичних об'єктів. У перспективі - реалізація проектів післявоєнного відновлення об'єктів критичної енергетичної інфраструктури на основі новітніх технологій та принципів сталого розвитку", – зазначили в Міненерго.

Було прийнято нову Програму зеленого відновлення України, *Nefco Green Recovery Program*, даний документ має на меті прокласти шлях до більш екологічного відновлення постраждалої від війни України. Завдяки різноманітним ініціативам програма надаватиме фінансову та технічну допомогу муніципалітетам для проведення ремонту та реконструкції екологічно безпечним способом, а також підтримуватиме їх у розміщенні внутрішньо переміщених осіб та розробці місцевих планів зеленого відновлення за підтримки та компетенції Північних країн.

У квітні 2022 року прийнято Програму розвитку стійкості та відновлення для України, яка ґрунтується на співпраці з партнерськими установами ООН та за її межами. ПРООН повністю інтегрована в гуманітарну архітектуру, включаючи терміновий гуманітарний заклик та регіональний план реагування на біженців. ПРООН об'єднується зі своїми сестринськими гуманітарними агентствами та агенціями розвитку, а також партнерами з розвитку, щоб підтримати та інвестувати в стійкість своїх давніх партнерів в Україні – уряду, приватного сектору та громадянського суспільства. Ключовим для нашої держави є – де взяти кошти для відновлення міст, сіл, підприємств, надання допомоги малому та середньому бізнесу чи підтримки населення після війни, джерелами фінансування можуть бути:

1. Заморожені кошти золотовалютних резервів центрального банку РФ (за оцінками Мінекономіки сума цих коштів складає більше 400 млрд.дол.). Питання лише в механізмі, як їх швидко можна стягнути на користь нашої держави та бізнесу.

2. Кошти міжнародних фінансових організацій (зокрема, МВФ, Світового банку, ЄБРР, ЄІБ тощо) та міжнародна підтримка провідних країн світу. Це також можуть бути сумарно десятки мільярдів доларів;

3. Створення податкових стимулів для вітчизняного та міжнародного бізнесу, які будуть замотивовані фінансово інвестувати власні кошти в бізнес.

4. Кошти українських та іноземних банків, бюджетні кошти та населення тощо.

Потрібні будуть серйозні глобальні фінансові зусилля, щоб відбудувати країну після воєнних руйнувань, створити основи вільної та процвітаючої країни, яка базується на європейських цінностях та здійснити інтеграцію в європейську й світову економіку.

Зусилля з відновлення мають очолити українська влада в тісному партнерстві з Європейським Союзом та іншими ключовими партнерами, такими як партнери G7 і G20, а також іншими третіми країнами, а також міжнародними фінансовими установами та міжнародними організаціями. Партнерство між містами та регіонами в Європейському Союзі та в Україні збагатить і прискорить відбудову. Міжнародна координаційна платформа, «Платформа реконструкції України», очолювана Комісією, що представляє Європейський Союз, і українським урядом, працюватиме як головний стратегічний орган управління, відповідальний за схвалення плану реконструкції, розробленого та реалізованого Україною. , за підтримки адміністративного потенціалу та технічної допомоги з боку ЄС.

Він об'єднав би партнерів та організації, що надають підтримку, включно з державами-членами ЄС, іншими двосторонніми та багатосторонніми партнерами та міжнародними фінансовими установами. Український парламент та Європейський парламент братимуть участь як спостерігачі. Схвалений платформою план реконструкції «RebuildUkraine», заснований на оцінці потреб, стане основою для визначення Європейським Союзом та іншими партнерами пріоритетних сфер, обраних для фінансування, і конкретних проектів. Платформа координувала б джерела фінансування та їх призначення для оптимізації їх використання, а також відстежувала прогрес у реалізації плану.

Щоб підтримати план реконструкції, Комісія пропонує створити механізм «RebuildUkraine» як основний правовий інструмент підтримки Європейського Союзу за допомогою поєднання грантів і позик. Вона буде закладена в бюджет ЄС, забезпечуючи таким чином прозорість, підзвітність і надійне фінансове управління цією ініціативою з чітким зв'язком з інвестиціями та реформами. Він базуватиметься на досвіді ЄС у рамках Фонду відновлення та стійкості, але адаптуватиметься до безпрецедентних викликів реконструкції України та супроводу її на європейському шляху. Сам

механізм матиме особливу структуру управління, яка забезпечуватиме повне володіння Україною.

Значний акцент буде зроблено на реформах у сфері верховенства права та боротьбі з корупцією, тоді як інвестиції, запроваджені відповідно до кліматичних, екологічних і цифрових політик і стандартів ЄС, допоможуть Україні вийти сильнішою та стійкішою після спустошення російського вторгнення. Непередбачені потреби, спричинені війною в Європі, значно перевищують можливості, доступні в поточній багаторічній фінансовій системі. Тому потрібно шукати нові джерела фінансування. Запропонована архітектура є достатньо гнучкою, щоб врахувати такі нові джерела фінансування. Додаткові гранти, які будуть надані Україні, можуть бути профінансовані або за рахунок додаткових внесків держав-членів (та третіх країн, якщо вони цього забажають) до Механізму та існуючих програм Союзу, таким чином використовуючи фінансові механізми та гарантії Союзу для належного використання коштів або шляхом цілеспрямованого перегляду багаторічної фінансової основи.

Ці джерела також можуть фінансувати позики, які будуть надані Україні в рамках Механізму. Однак, враховуючи масштаб позик, які, ймовірно, знадобляться, варіанти включають залучення коштів для позик від імені ЄС або з національними гарантіями держав-членів. Відомим прикладом відродження зруйнованої економіки Західної Європи є повоєнний (після Другої світової війни) “план Маршалла”. Передумовами для початку його впровадження стали складні економічні обставини в Західній Європі в воєнний період. Європейські країни, насамперед, Німеччина, Франція, Італія без зовнішньої допомоги не могли забезпечити стабільне функціонування власних економік.

Початок ХХІ століття став справжнім випробуванням на зрілість для української держави та суспільства. Помаранчева революція відкрила шлях до реальної демократії та верховенства права, розвернула вектор розвитку України на Захід, сприяла формуванню нової української ідентичності, що і стало основою народного спротиву спробам повернути історію та вектор розвитку у бік Росії в 2013-14 роках. Революція Гідності 2014 року не тільки підтвердила незворотність європейського вектору розвитку України а й зберегла країну від поглинання її росією. Проте росія використала постреволуційну слабкість України й розпочала воєнну агресію, окупувала Крим і частини Донецької та Луганської областей. Після Революції Гідності Україна стала на шлях реформ та модернізації, як у політичному так і економічному плані. У 2019 році Україна підтвердила незворотність демократичним процесам на шляху реформ. За короткий період було проведено реформу місцевого самоврядування та територіальної організації влади, фінансову децентралізацію, а бюджети українських міст значно перевищили бюджети подібних за розміром російських міст. Україна почала формувати та реалізовувати нову державну регіональну політику, спрямовану на згуртованість держави і всього українського простору, вирівнювання асиметрії розвитку між регіонами, посилення їх конкурентоспроможності, регіони отримали доступ до державних ресурсів на прогнозованій основі, що відкривало можливості для середньострокового планування. За останні роки Україна почала швидкими темпами модернізувати та відновлювати свою інфраструктуру. Варто також зауважити, що планування регіонального розвитку в Україні формувалось на основі європейських практик, що зближувало українське та європейське законодавства для регіонального розвитку і в перспективі давало можливість українським регіонам досить швидко адаптуватись до європейських правил при інтеграції України у ЄС.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз соціально-економічного стану регіонів України до та під час війни

Соціально-економічний розвиток держави безпосередньо впливає на забезпечення нормальних умов життєдіяльності для суспільства. Події, які супроводжуються певною економічною кризою погіршують ефективність функціонування соціальної сфери, яка згодом провокує соціальні проблеми. Головною метою соціально-економічної сфери є забезпечення людини як економічного суб'єкта, формування розвитку його трудового потенціалу, створення сприятливих умов для підвищення якості життя, реалізації здібностей та отримання нових професійних навичок. Пріоритетним завданням для державних структур при вирішенні проблем, які вимагають постійної адаптації мікропроцесів держави до базовогозовнішнього та внутрішнього середовища повинне бути спрямування соціально-економічного розвитку країни. Логічність, послідовність й чіткість змін повинні мати поступовий характер, враховуюючи перехідні періоди та можливі кризові умови.

За останні 10 років Україна пройшла важкий шлях: від глибокої кризи 2014–2015 років до відновлювального зростання, яке тривало починаючи з 2016 року, від економіки, що виробляла продукцію, конкурентну здебільшого на ринках країн СНД та інших країн, що розвиваються, до економіки, здатної конкурувати на ринках високорозвинених країн ЄС та світу та від країни з обмеженим рухом трудових ресурсів та капіталу до країни із вільним рухом, яка поступово стає частиною світового вільного простору. Також шлях від економіки із станом, який не сприяв розвитку

бізнесу та залученню інвестицій до економіки, яка трансформується і стає сприятливою для бізнесу та інвестицій.

Для України трансформаційні зміни відбувались у складний час, з одного боку відчувався вплив зовнішніх чинників, а саме тиск військової та торговельної агресії з боку російської федерації, а з іншого – існуючі внутрішні протиріччя уповільнювали темпи, ні економіка, ні влада, ні суспільство не були готовими до швидких змін. Втрати, які економіка понесла від втрат на сході та внаслідок кризи, не були компенсовані зростанням, за підсумком 2019 року фактичний ВВП на 5,6% нижче рівня 2013 року. Одержані позики для фінансування дефіциту бюджету України наведено на рисунку 1.

Рис. 1. Одержані позики для фінансування дефіциту бюджету України

Упродовж 2016–2018 років економіка України, навіть за умови нових викликів, які постали перед країною, а саме впровадження у 2016 році торговельних обмежень з боку росії, обмеження міжнародних транзитних перевезень вантажів територією агресора, припинення переміщення вантажів через лінію зіткнення залізничними і автомобільними шляхами у межах

Донецької та Луганської областей у 2017 році, почала поступово відновлюватися.

Україна подолати прояви кризи та перейшла до фази економічного відновлення, але динаміка зростання була стриманою. Протягом 2019 року в Україні зберігались ключові ознаки макроекономічної стабільності, реальне зростання ВВП за підсумками року становило 3,2%. Зростання відбувалося майже за всіма видами економічної діяльності, окрім промисловості. У 2019 році, як і у попередньому, зростання в основному підтримувалося розширенням внутрішнього попиту, споживчого й інвестиційного. Внутрішній попит підтримувався тривалим зростанням заробітної плати, номінальна середньомісячна заробітна плата штатних працівників у 2019 році збільшилась на 18,4%, на фоні тенденції до зниження темпів інфляції, споживча інфляція уповільнилась до 4,1% у грудні 2019 року та у підсумку була близькою до нижньої межі цільового діапазону 5% +/- 1 в.п. Незважаючи на погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури експорт товарів та послуг продовжував зростати досить високими темпами на рівні 7,2%, за даними Національного банку України.

Економіка України пережила пандемію COVID-19, яка почалася на початку 2020 року, краще, ніж очікувалося, завдяки попереднім реформам, які зміцнили макрофіскальні та фінансові основи. Фінансові потреби задовольнялися шляхом прив'язки до програм фінансування міжнародних фінансових організацій та доступу до зовнішніх ринків. Незважаючи на те, що деякі реформи, включно з банківською системою та державними підприємствами, були незавершеними, а потенційне зростання залишалося низьким через демографічні негаразди, низьку продуктивність і рівень інвестицій, історичне відкриття ринків сільськогосподарських земель у середині 2021 року обіцяло посилити зростання в аграрному секторі, який уже приніс 40 відсотків доходів від експорту та одну п'яту ВВП. Після

російського вторгнення 24 лютого 2022 року Україна зазнала масштабної економічної та гуманітарної кризи. Станом на 31 березня 4 мільйони людей стали біженцями, а 6,5 мільйона – внутрішньо переміщеними особами. Із загостренням продовольчої безпеки уряд заборонив експорт зерна та інших основних продуктів харчування. Дослідники з Centre for Economic Policy Research – світової мережі економістів, оцінили загальну вартість відновлення України після війни у понад 200-500 мільярдів євро (220-540 мільярдів доларів), що приблизно відповідає розрахункам Уряду. З початку військової агресії росії в Україні пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 533 заклади освіти, 300 дитячих садочків, 196 медичних закладів, 129 заводів та підприємств. Окупанти знищили 8 цивільних аеропортів та 10 військових аеродромів. За даними Міністерства розвитку громад і територій, окупанти зруйнували 6 800 житлових будинків. На малюнку 2 зображено діаграму кількості переміщених осіб, які потребували гуманітарної допомоги станом на березень 2022 року.

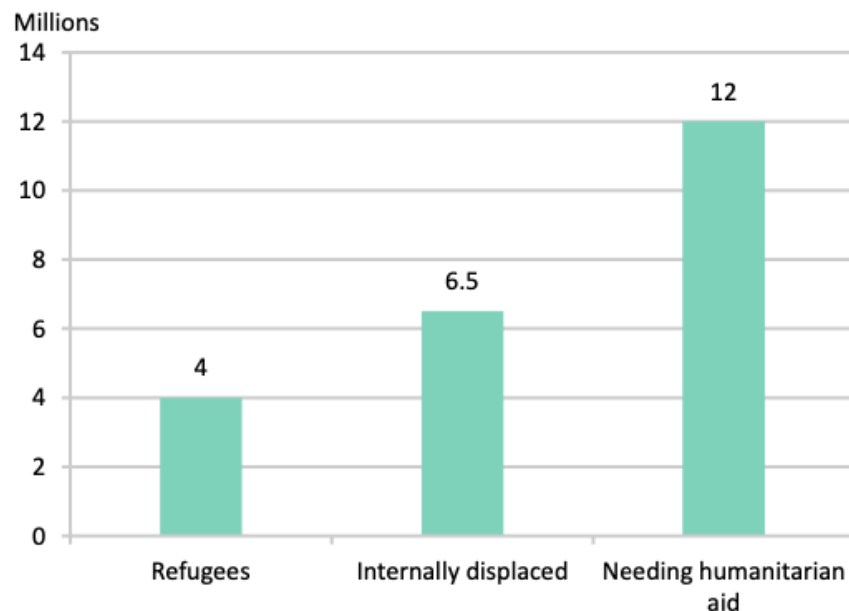

Рис. 2 Україна / Кількість переміщених осіб, які потребують гуманітарної допомоги

Щоб підтримати економіку та пом'якшити тиск на валютні резерви та банки, він запровадив надзвичайний стан (включаючи контроль над капіталом та обмеження банківського сектора) та оголосив про відстрочку сплати податків, одночасно повністю виконуючи внутрішні та зовнішні боргові зобов'язання. Ці заходи допомогли запобігти макрофіскальному та фінансовому краху під час війни. Найважливішими пріоритетами на найближчу перспективу залишаються макроекономічна стабільність, надання основних державних послуг і гуманітарна допомога. У середньостроковій перспективі очікується, що шкода виробничим і експортним можливостям і втрата людського капіталу матиме тривалі економічні та соціальні наслідки. Будуть необхідні значні зусилля з реконструкції, доповнені інституційними, структурними та фінансовими реформами для підтримки зростання за рахунок приватного сектора, але вони залежать від значного зовнішнього фінансування на пільгових умовах (що також сприятиме фіскальній стійкості). За відсутності цього відновлення було б ще більш тривалим і, ймовірно, характеризувалося б постійними труднощами та відтоком мігрантів. У таблиці 1 наведено індикатори економічного зростання, фіскального доходу та стан зовнішніх рахунків України.

Як ми бачимо з нище наведеної таблиці 1, що з 2014 року відбулося зниження рівня ВВП, через події даного року, та значно зменшилось приватне споживання. Потім був процес відновлення та зростання ВВП й приватного споживання, але через пандемію ковід з 2019 року був знову спад даних показників, але не такою значною мірою як у 2014 році, і це тривало рік, до 2020 року. Далі був процес розвитку та підвищення показників, у 2022 за прогнозами будуть значні втрати у ВВП через воєнні дії.

Таблиця 6

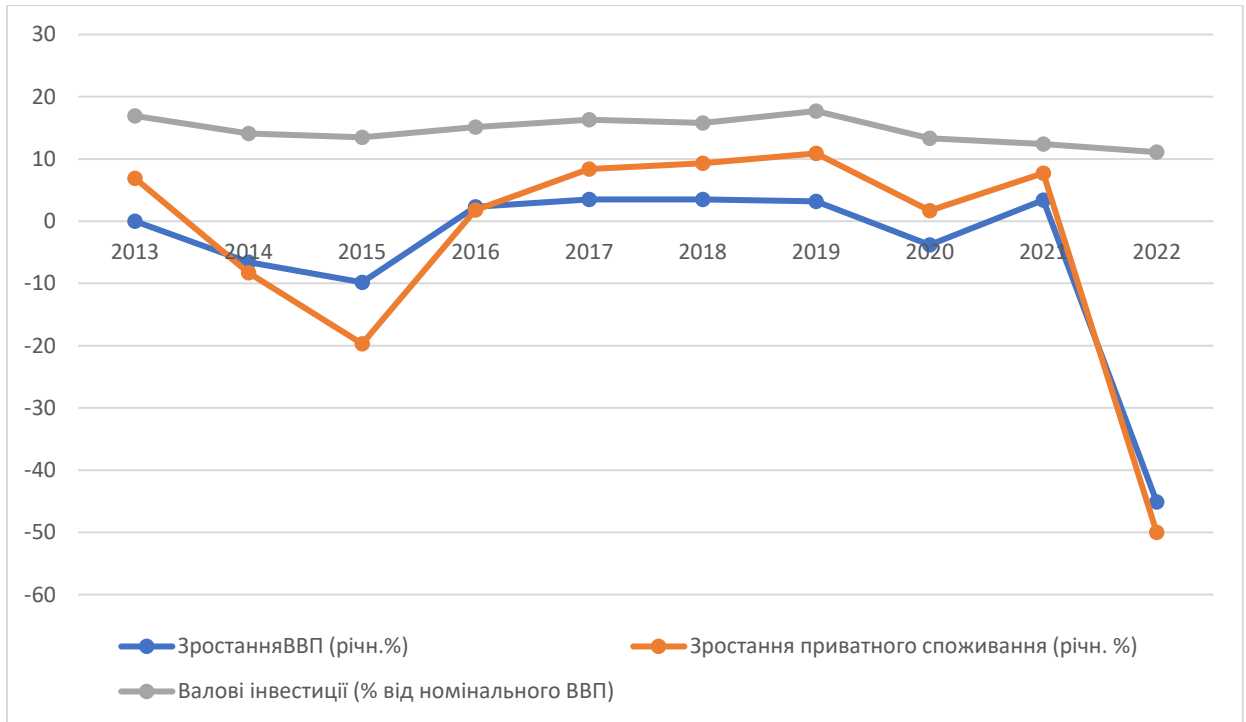
Індикатори економічного зростання, фіскального доходу та стан зовнішніх рахунків України.

Індикатори	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ДОХОДИ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ										
Номинальний ВВП (млн. дол. США)	18331 0	131805	90615	93270	112154	130832	153781	155582	200090	
Зростання ВВП (річн.%)	0,0	-6,6	-9,8	2,3	3,5	3,5	3,2	-3,8	3,4	-45,1
Зростання ВВП на душу населення (річн. %, реальний)	0,2	-6,1	-9,5	2,6	4,0	4,0	3,8	-3,8	3,4	-45,1
ВВП на душу населення (дол. США, номинальний)	4029,7	2948,9	2016,0	2072,5	2535,9	2942,1	3691,3	3829,6	4741,7	2480,3
Зростання приватного споживання (річн. %)	6,9	-8,3	-19,7	1,8	8,4	9,3	10,9	1,7	7,7	-50,0
Валові інвестиції (% від номінального ВВП)	16,9	14,1	13,5	15,1	16,3	15,8	17,7	13,3	12,4	11,1
Валові інвестиції – державні (% від номинального ВВП)	2,2	1,6	2,5	3,1	3,3	4,2	4,3	4,3	4,0	0,5
ГРОШІ І ЦІНИ										
Грошова маса (% ВВП)	-0,3	12,2	48,7	13,9	13,7	9,8	4,1	5,0	10,0	30,0
Інфляція, споживчі ціни (річний %, середній за період)	54048 973,1	449936 11,8	254992 02,5	20580 845,9	173547 81,0	144177 08,3	1274141 9,7	1131644 4,6	7458239, 3	1025208 1,8

Внутрішній кредит приватному сектору (% ВВП)	70,7	75,2	56,7	47,3	38,3	34,5	30,0	28,2	-	-
10-річна процентна ставка (середньорічна)	9,7	9,0	8,4	9,0	8,1	8,3	8,3	7,7	7,0	25,8
Номінальний обмінний курс (місцева валюта за долар США)	8,0	11,9	21,8	25,6	26,5	28,3	25,7	26,8	27,2	34,9
Індекс реального обмінного курсу (2015=100)	131,9	106,2	100,0	101,3	106,6	110,4	127,0	130,5	157,2	166,2
Індикатори	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ФІСКАЛЬНИЙ ДОХІД										
Дохід (% ВВП)	43,3	40,3	41,9	39,0	38,7	39,7	38,8	39,9	40,5	19,8
Витрати (% ВВП)	48,1	44,8	43,0	41,3	41,1	41,7	40,9	45,5	44,5	42,6
Відсоткові платежі (% ВВП)	1,6	2,3	4,2	4,2	3,8	3,4	3,1	2,8	3,6	2,9
Непроцентні витрати (% ВВП)	46,5	42,4	38,9	37,1	37,3	38,3	37,8	42,6	40,0	39,7
Загальний бюджетний баланс (% ВВП)	-4,8	-4,5	-1,2	-2,3	-2,3	-2,0	-2,1	-5,6	-4,0	-22,8
Первинний фіскальний баланс (% від ВВП)	-3,2	-2,1	3,0	2,0	1,5	1,4	1,0	-2,7	-0,5	-19,9
Загальний державний борг (% ВВП)	39,9	70,3	79,1	80,9	71,8	60,9	50,2	60,4	50,7	66,8

Зовнішній державний борг (% ВВП)	20,5	38,6	53,1	51,7	46,8	44,8	43,8	44,4	38,2	48,8
ЗОВНІШНІ РАХУНКИ										
Зростання експорту, G&S (номінальний долар США, річний %)	-5,5	-19,9	-26,9	-3,9	17,2	2,5	22,8	-8,5	28,0	-58,2
Зростання імпорту, G&S (номінальний долар США, річний %)	-3,5	-28,1	-29,2	3,9	19,2	5,5	18,7	-19,8	35,0	-31,2
Експорт товарів (% ВВП)	32,2	37,9	38,9	36,0	34,9	34,7	29,6	27,9	31,2	25,5
Імпорт товарів (% ВВП)	44,3	43,2	42,7	43,4	43,2	44,9	38,7	32,1	34,6	36,6
Послуги, чисті (% ВВП)	3,5	1,9	1,9	1,6	1,7	2,6	3,3	4,5	1,4	-7,0
Баланс поточного рахунку (поточні мільйони доларів США)	-16518,0	-4596,0	-189,0	-3450,0	-2414,2	-6475,9	-4134,2	5562,7	-2271,5	-640,3
Баланс поточного рахунку (% ВВП)	-9,0	-3,4	-0,2	-3,7	-2,1	-5,2	-2,7	3,4	-1,1	-0,5

Згідно з даними звіту, номінальний ВВП у поточному році може скоротитися до 4,54 трлн грн з 5,46 трлн грн у минулому році. Однак завдяки високій інфляції (31% у цьому році, 20,7% – у наступному та 9,4% у 2024 році) вже у 2023 році номінальний ВВП досягне 5,99 трлн грн, а у 2024 році – 7,1 трлн. грн. Нижче наведено діаграму 1.

Діагр. 1. Доходи та економічне зростання

Російське вторгнення завдає серйозних економічних і гуманітарних збитків, що відображається у фіскальному фінансовому тиску, перебоях у торгівлі, переміщенні мільйонів людей та серйозній шкоді інфраструктурі з потенційно довготривалими макроекономічними та соціальними наслідками. У 2022 році очікується скорочення ВВП на 45 відсотків, а потім – слабке відновлення. Залежно від тривалості війни, частка населення, яке живе нижче фактичного прожиткового мінімуму, може сягнути 70 відсотків у 2022 році [11,12].

Відповідно до інформації Міністерства фінансів України в таблиці 7 наведено основні прогностні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2022 та 2024 роки [10].

Таблиця 7

Основні прогностні макропоказники
економічного і соціального розвитку України на 2022-2024 роки

Найменування показника	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Номінальний ВВП, млрд грн	5 368,7	5 993,9	6 651
Зміна ВВП до попереднього року	3,8%	4,7%	5%
Індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року)	6,2%	5,3%	5,0%
Рівень безробіття	8,5%	8,0%	7,8%
Сальдо торговельного балансу, млн. доларів США	-8 595	-10 623	-12 096
Експорт товарів і послуг, млн. доларів США	70 286	75 686	81 668
Імпорт товарів і послуг, млн. доларів США	78 881	86 309	93 764

Даний прогноз сформовано станом на травень 2021 року, наразі реальний внутрішній валовий продукт України у другому кварталі 2022 року скоротився на 37,2% порівняно із другим кварталом минулого року, про це повідомляє Держстат України. За прогнозом уряду, реальний ВВП України до кінця року може скоротитися на 35-40%. За твердженням віцепрем'єрки Юлії Свириденко, українська економіка має стабілізуватись упродовж наступного року, зростання може становити 15,5% в залежності від ситуації з війною.

За інформацією Національного банку України загалом основні припущення зводяться до того, що у 2022 році економіка України

скоротиться на третину і частково нівелює втрати у 2023-2024 роках, про це йдеться в інфляційному звіті НБУ. Спад реального ВВП України у третьому та четвертому кварталах 2022 року порівняно з аналогічним періодом 2021 роком сповільниться до 37,5% з 39,3% у другому кварталі. За підсумками 2022 року прогнозується спад ВВП на 33,4% та його зростання на 5,5% у 2023 році та 4,9% - у 2024 році. За даними звіту, номінальний ВВП, у 2022 році може скоротитися до 4,54 трлн. грн. з 5,46 трлн. грн. 2021 року.

Завдяки високій інфляції (31% 2022 року, 20,7% – у 2023 та 9,4% у 2024 році) вже у 2023 році номінальний ВВП досягне 5,99 трлн грн, а у 2024 році – 7,1 трлн. грн. У першому кварталі 2023 року економіка також скоротиться – ще на 19% з огляду на базу першого кварталу цього року, коли спад становив 15,1%. Відновлення розпочнеться вже з другого кварталу 2023 року. Зокрема, у другому кварталі воно становитиме 17,5%, у третьому – 13,2% та у четвертому – 12,3%. Але розділяють два сценарії розвитку подій базовий, який характеризується наявними показниками та позитивними припущеннями на майбутнє, а саме швидке завершення воєнної агресії з боку РФ та поступове відновлення економіки України. Другий сценарій альтернативний - триваліший термін війни та блокування портів.

За базовим сценарієм з початку 2023 року припускається зниження безпекових ризиків, що зумовлюватиме відновлення логістики та можливості росту врожаїв сільськогосподарських культур. Саме такий розвиток подій позитивно позначиться на очікуваннях, а також безпосередньо послабить проінфляційний ефект шоків з боку пропозиції. Ще одним фактором, який вплине на зниження інфляції в Україні - поступове вщухання світової інфляції та подальші жорсткі монетарні умови внаслідок політик НБУ. Споживчий та інвестиційний попит ще досить тривалий час залишатиметься стриманим, що також сприятиме сповільненню інфляції.

Натомість збереження на високих рівнях цін на енергоносії заважатиме суттєвішому зниженню інфляції та вимагатиме перегляду тарифів на ЖКП для зниження квазі-фіскальних дисбалансів.

Ураховуючи наслідки війни та значний внесок від підвищення адміністративних цін, інфляція у 2023 році знизиться до 20.7%, а в 2024 – до 9.4%., її повернення до цілі 5% передбачається в 2025 році. Графічне зображення індексу споживчих цін наведено на малюнку 3.

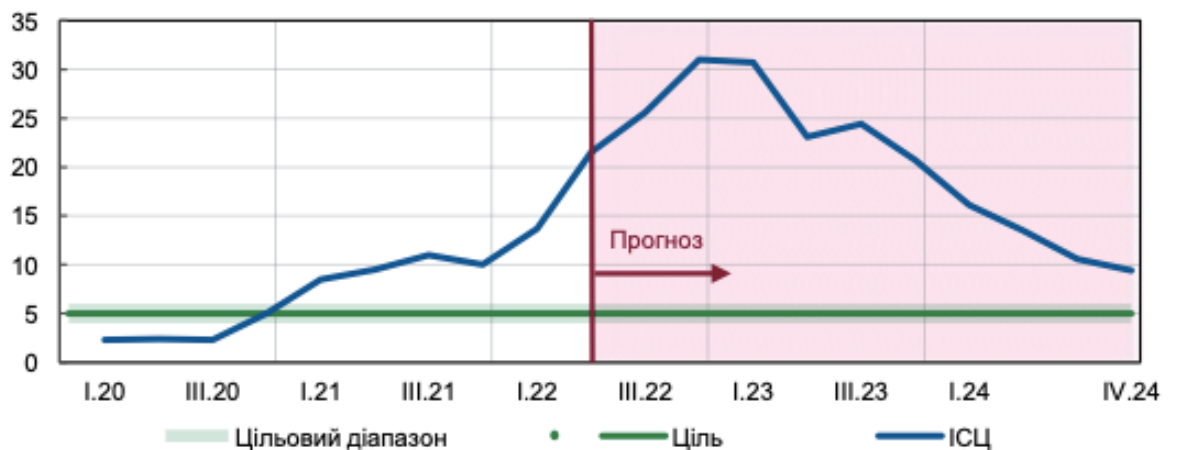
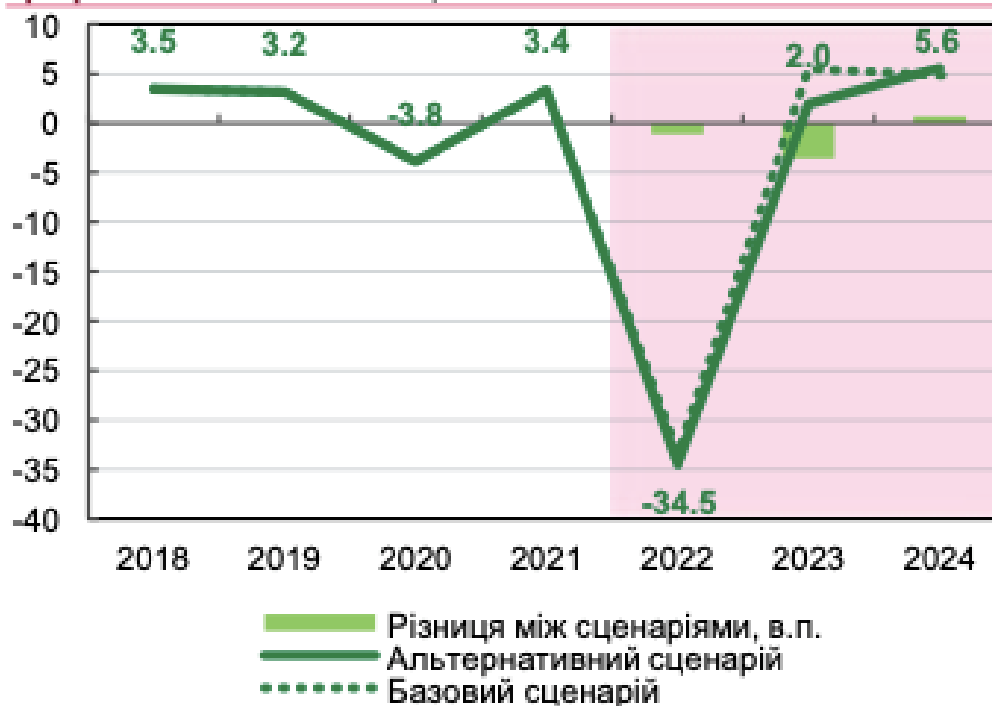

Рис. 3. Графічне зображення ІСЦ (станом на кінець періоду, % р/р) та інфляційні цілі

За альтернативним сценарієм НБУ, а саме у разі тривалого збереження високих безпекових ризиків економічна активність в 2023 році залишатиметься низькою – ВВП зросте лише на 2%, а повноцінне відновлення розпочнеться не раніше 2024 року. Основним стримуючим чинником залишатиметься обмежений доступ до чорноморських портів і пов'язаних із цим негативних ефектів для сільськогосподарського виробництва. Також після зростання в 2022 році понад 31% інфляція почне знижуватися під впливом слабкого споживчого попиту, водночас залишатиметься високою через несприятливий вплив на експорт, обмінний курс та високі інфляційні очікування.

Графік 4.1. Реальний ВВП, зміна %

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ.

Рис. 4. Реальний ВВП

В альтернативному сценарії розвитку подій економіка України почне відновлюватися лише із суттєвим послабленням безпекових ризиків, що припускається лише з 2024 року. За основними макроекономічними параметрами альтернативний сценарій не сильно відрізняється від базового. Це пов'язано з тим, що він передбачає такі ж самі обсяги зовнішньої допомоги, наявність програми з МВФ, суттєвіше використання накопичених буферів у вигляді міжнародних резервів і адекватну реакцію заходів економічної політики. Водночас ризики макрофінансової дестабілізації в цьому сценарії суттєво зростають, що робить ще більш критичними жорсткі економічні заходи з боку влади та міжнародну підтримку в значних обсягах [13].

2.2. Типологізація регіонів України залежно від впливу військових дій.

Сьогоднішня географія бойових дій на території України чітко розмежувала найбільш гарячі місця, з яких наші захисники щодня випалюють ворогів, та тилові громади, які приймають тисячі біженців, формують волонтерські штаби та відновлюють роботу бізнесу. Розвиток держави залежить від різних чинників, але ключовими є суверенітет на своїй території, кількість та структура населення, наявність та спроможність національної економіки, інфраструктура, що з'єднує державу.

На основі аналізу об'єктивної ситуації, визначення внутрішніх переваг та обмежень, врахування можливих загроз зовнішнього характеру, компетентні на те органи влади держави формують та реалізують свої політики. Відтак, розробка нової політики щодо регіонального розвитку потребує такого всебічного аналізу та оцінки нинішньої ситуації, яка пов'язана з війною та її впливу на ситуацію в Україні в цілому та у регіонах і територіальних громадах:

- окупація українських територій- значна частина української території є окупованою, на значній частині проходять активні бойові дії, звільнені території частково заміновані.
- вимушена міграція: мільйони українців покинули свої домівки, як у регіонах, де тривали чи тривають бойові дії, так і в тих, де не було бойових дій, значна частина виїхали за кордон.
- руйнування інфраструктури: за час війни Росія зруйнувала тисячі об'єктів інфраструктури(руйнування продовжується досі, тому точну кількість зруйнованого зараз не можливо оцінити), у тому числі тих, які є дуже важливими для відновлення регіонів та їх розвитку – аеропорти,

мостові переходи, житло та об'єкти соціального характеру для повернення людей.

- деіндустріалізація промислових міст та регіонів: найбільші руйнування зазнали і зазнають промислові міста і регіони України. Так у Маріуполі зруйновані найбільш меткомбінати ім. Ілліча та Азовсталь групи Метінвест, загальні втрати податків від знищення підприємств можуть сягати близько 50 млрд. гривень.

- втрата транзитного потенціалу: до війни Україна позиціонувала себе, як потужна транзитна держава, міст між Європою та Азією. Через Україну проходили низка міжнародних транспортних коридорів, ще кілька планувалось для будівництва. У нинішній ситуації цей потенціал втрачено напевне на довго, що в свою чергу призводить до суттєвого скорочення економічних можливостей для розвитку більшості українських територій, прилеглих до російського та білоруського кордонів.

Рис. 5. Залізна завіса на північних та східних кордонах.

Втрата транзитного потенціалу, закриті кордони на схід та північ змінюють пріоритети планування та відновлення й будівництва доріг, відкриття новий транспортних коридорів. Зруйновано або сильно пошкоджено Лисичанський та Кременчуцький НПЗ, багато підприємств чи цехів підприємств Харкова, Києва, Чернігова, Миколаєва, Сум, Охтирки і багатьох інших. Від війни та можливого захоплення понад півтори тисячі підприємств пробують вивезти обладнання та працівників подалі від фронту, в центральні та західні регіони України. Таким чином відбувається деіндустріалізація міст та регіонів, які визначали промисловий потенціал України. Це суттєво впливає зараз та впливатиме у майбутньому на розміщення продуктивних сил по території України та й визначатиме можливість повернення чи не повернення людей у ці промислові міста та регіони.

Відновлення України – це не тільки і не стільки про відбудову зруйнованого ворогом, це відновлення повноцінного життя у містах і селах, формування нової економіки з урахуванням нових реалій – перманентної загрози війни з боку росії, при цьому ми маємо розуміти, що загроза продовжує існувати і з боку Білорусі, яка по суті сьогодні є сателітом рф.

І до війни в Україні політики і експерти, прості українці, розуміли, що українські регіони суттєво відрізняються між собою за різними об'єктивними показниками, проте сьогодні до цих ідентифікованих об'єктивних показників, додалась ще одна ознака, яка має найбільші впливи на майбутнє регіонального розвитку – близькість регіонів до російської федерації та Білорусі, а відтак рівень вірогідності бути атакованими з боку цих країн. Близькість російського та білоруського кордонів стала сьогодні чи не найбільшим обмежуючим фактором для повернення вимушених переселенців у ці прикордонні території та відкриття якогось виробництва.

Враховуючи загрозу з боку росії та Білорусі, яка залишатиметься навіть після завершення військових дій, для планування відновлення та

майбутнього розвитку регіонів виглядає доцільно виділити три макрорегіони: Східний (фронтір) – території/регіони вздовж кордону з РФ і РБ, де рівень загрози прямого військового вторгнення є найбільшим і де має розміщуватись досить значна кількість військових об'єктів стримування ворога; Центральний (опора) – території/регіони, що межують з територіями фронтіру, з помірним рівнем загрози військового вторгнення; Західний (тил) регіони в західній частині України, які знаходяться найближче до країн ЄС, де є мінімальна загроза прямого військового вторгнення з боку РФ/РБ.

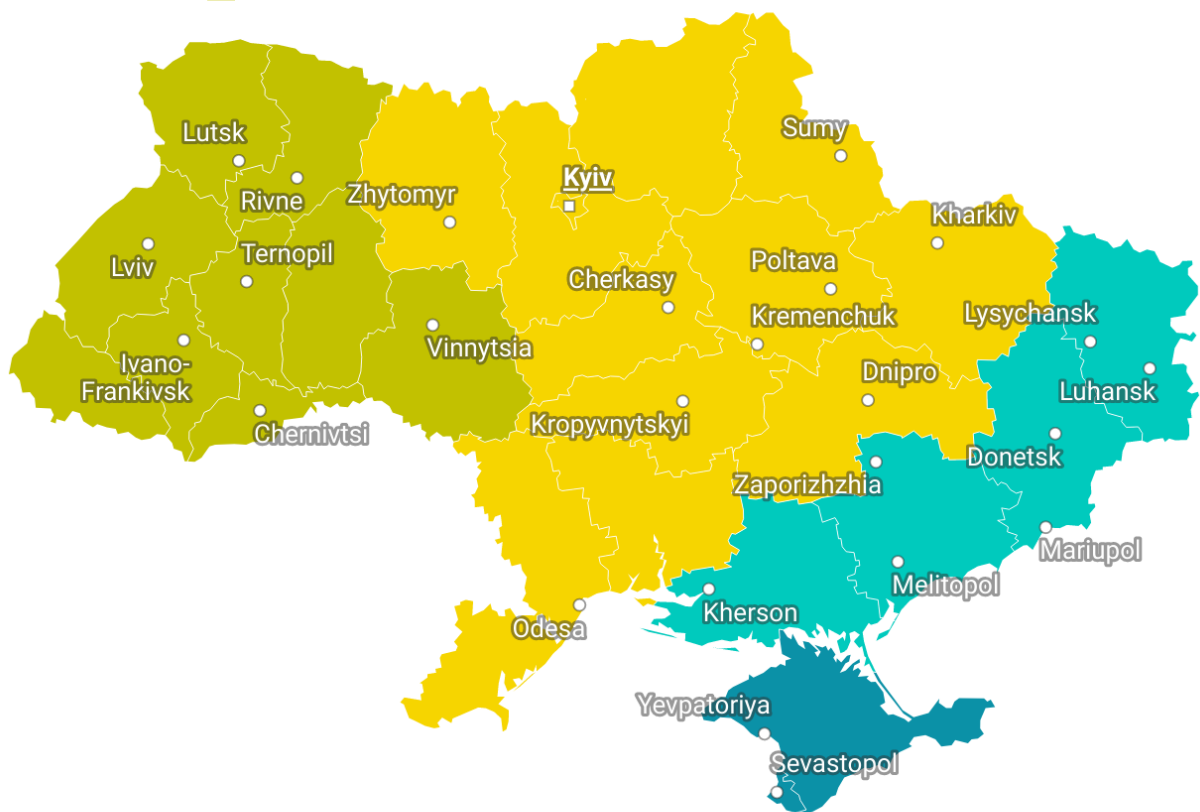
Таблиця 8

Типологізація регіонів України

№	Регіон	Області України
1.	Умовно безпечна територія/зона ризику	Вінницька Хмельницька Тернопільська Львівська Івано-Франківська Чернівецька Закарпатська Рівненська Волинська
2.	Внутрішня територія	Харківська Сумська Дніпропетровська Полтавська Київська Одеська Миколаївська Кіровоградська Черкаська Чернігівська Житомирська
3.	Окупована після 24 лютого 2022 р. або під час бойових дій	Луганська Донецька Херсонська Запорізька
4.	Окупована до 24 лютого 2022 р.	Крим

Виходячи із такого макрорегіонального поділу варто планувати можливу спеціалізацію регіонів цих макрорегіонів, визначати найбільш оптимальну структуру регіональної економіки, розміщення виробничих потужностей, планувати систему розселення та переглядати транспортні коридори і логістику між цими макрорегіонами. Також важливим питанням є розподілення міжнародної допомоги серед регіонів, визначення пріоритетних потреб для фінансування й підтримка роботи місцевих громадських організацій, які своєю роботою мають можливість вирішити локальні проблеми пов'язані з соціальною сферою. На рисунку 6 зображена карта типологізації регіонів України відповідно до таблиці 8, наведеної вище.

■ Внутрішня територія
 ■ Окупована до 24 лютого 2022 р.
 ■ Окупована після 24 лютого 2022 р. або під час бойових дій
 ■ Умовно безпечна територія/зона ризику

Created with Datawrapper

Рис. 6 Типологізації регіонів України

З огляду на типологізацію, виведених 4х регіонів України, наразі пріоритетними для фінансування є два регіони це внутрішня та умовно безпечна територія, бо вони на себе прийняли ношу розміщення внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій України.

Це безпосередньо впливає на соціально-економічний стан кожного регіону та окремо на кожну область, тому необхідна державна та міжнародна допомога для забезпечення базових потреб населення.

Також безпосередній вплив на становище цих двох регіонів мають військові ракетні атаки з боку країни-агресора, необхідне швидке відновлення пошкоджень різного типу для відновлення нормальної життєдіяльності кожного населеного пункту.

Після завершення військових дій та повернення окупованих територій основні грошові потоки необхідно буде спрямовувати в райони окупованих територій після та до 24 лютого 2022 року для відновлення інфраструктури та налагодження соціально-економічного становища.

Економічні прогнози, з огляду на триваючий конфлікт, піддаються великій невизначеності та значному ризику зниження. У базовому сценарії, якщо припустити, що війна триватиме ще кілька місяців, хоча й буде обмежена географічними районами, де вона зараз відбувається, у 2022 році очікується скорочення ВВП на 45 відсотків.

Це обумовлено значним скороченням імпорту та експорт через перебої в торгівлі, падіння державних і приватних інвестицій і значне падіння витрат домогосподарств, що відображає велике переміщення людей, втрату доходів і засобів до існування. У таблиці 9 наведено макроіндикатори прогнозу бідності за 2019-2024 рр.

Таблиця 9

Макроіндикатори прогнозу бідності

№	Індикатор	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1	Зростання реального ВВП у незмінних ринкових цінах	3,2	-3,8	3,4	-35,1	3,3	4,1
	Приватне споживання	10,9	1,7	7,7	-28,0	10,0	10,0
	Державне споживання	-13,6	-0,7	1,8	16,7	5,0	3,0
	Валові інвестиції в основний капітал	11,7	-21,3	7,6	-80,0	20,0	30,0
	Експорт, товари та послуги	7,3	-5,8	-10,4	-60,0	40,0	35,0
	Імпорт, товари та послуги	5,7	-6,4	12,7	-40,0	34,0	28,5
2	Інфляція (індекс споживчих цін)	4,1	5,0	10,0	30,0	20,0	15,0
3	Баланс поточних операцій (% від ВВП)	-2,7	3,4	-1,1	-0,5	-4,3	-4,5
4	Фіскальний баланс (% від ВВП)	-2,1	-5,6	-4,0	-22,8	-18,6	-11,5
5	Борг (% від ВВП)	50,2	60,4	50,7	66,8		
6	Первинний баланс (% від ВВП)	1,0	-2,7	-0,5	-19,9	-15,1	-10,3
7	Рівень бідності з доходом вище середнього	7,1	7,1	5,5	25,4	23,3	
8	Зростання викидів ПГ (мтCO ₂ e)	-4,9	-10,2	-2,9	-35,1	-3,3	-1,4

Очікується, що в найближчі роки значні зусилля з реконструкції підштовхнуть зростання до понад 7 відсотків до 2025 року на тлі повільного відновлення виробничих і експортних можливостей і поступового повернення біженців. І все ж до 2025 року ВВП буде на третину менший за довоєнний рівень у 2021 році. Очікується, що після значного розширення неосновний фіскальний дефіцит скоротиться в середньостроковій перспективі, оскільки поступова фіскальна консолідація та скорочення несуттєвих видатків компенсують збільшення державних інвестицій. Рахунок поточних операцій має залишатися обмеженим через значне скорочення внутрішнього імпорту в найближчій перспективі, але розшириться у 2023 та 2024 роках через інвестиційний імпорт, пов'язаний з реконструкцією (на тлі обмежень внутрішньої пропозиції).

Бідність і соціальні наслідки війни будуть масовими. Моделювання з використанням останнього макроекономічного прогнозу показує, що частка населення з доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму, національної межі бідності може сягнути 70 відсотків у 2022 році проти 18 відсотків у 2021 році. За відсутності масової посади пакету підтримки у війні, до 2025 року цей показник все одно буде вищим за 60 відсотків. Виходячи з міжнародної межі бідності вище середнього доходу (5,5 доларів США на день), прогнозується, що рівень бідності зросте до 19,8 відсотка у 2022 році з 1,8 відсотка у 2021 році, а ще 59 відсотків людей вразливі до бідності.

2.3. Наслідки війни в Україні для відновлення регіонів (або вплив війни на соціально-економічний стан регіонів України)

Найважливішим наслідком війни в Україні є втрачені життя та гуманітарна криза, пов'язана з величезною кількістю людей в окупації та внутрішньо переміщених осіб. Однак є також численні значні економічні наслідки й до початку війни, вважалося, що більшість ключових глобальних

макроекономічних змінних повертаються до нормального стану протягом 2022-23 років після пандемії COVID-19. Передбачається, що глобальне зростання у 2023 році повернеться до темпів, подібних до тих, що переважали в період безпосередньо перед пандемією. Очікувалося, що більшість економік країн ОЕСР повернуться до повної зайнятості до 2023 року, а інфляція вважалася такою, що наближається до рівнів, близьких до цілей політики, хоча пізніше та з вищих рівнів, ніж очікувалося раніше в більшості країн. Також очікується, що параметри політики також нормалізуються, з поступовим скасуванням виключної адаптації монетарної політики та поступовим скасуванням надзвичайних фіскальних заходів, вжитих у відповідь на пандемію.

Незважаючи на те, що росія та Україна відносно невеликі за обсягом виробництва, вони є великими виробниками та експортерами основних продуктів харчування, мінералів та енергії. Війна вже призвела до значних економічних і фінансових потрясінь, особливо на товарних ринках, коли ціни на нафту, газ і пшеницю різко зросли. Рухи цін на сировинні товари та фінансових ринків, які спостерігаються після початку війни, можуть, якщо вони триватимуть, знизити зростання глобального ВВП більш ніж на 1 відсотковий пункт у перший рік, з глибокою рецесією в Росії, і підштовхнути світову інфляцію споживчих цін приблизно на 2½ відсоткових пункти.

Добре продумана та ретельно спрямована фіскальна підтримка може зменшити негативний вплив на зростання лише незначним додатковим поштовхом до інфляції. У деяких країнах це можна фінансувати за рахунок оподаткування надприбутків. Зіткнувшись з новим негативним шоком невизначеної тривалості та масштабу, грошово-кредитна політика повинна залишатися зосередженою на забезпеченні надійно закріплених інфляційних очікувань. Більшість центральних банків повинні продовжувати свої довоєнні плани, за винятком найбільш постраждалих економік, де може знадобитися пауза для повної оцінки наслідків кризи. У найближчій

перспективі багатьом урядам потрібно буде пом'якшити удар вищих цін на енергоносії, диверсифікувати джерела енергії та підвищити ефективність, де це можливо. Що стосується продовольства, збільшення виробництва в країнах ОЕСР, утримання від протекціонізму та багатостороння підтримка логістики допоможуть країнам, які найбільше постраждали від перебоїв у постачанні з росії та України. Війна підкреслила важливість мінімізації залежності від росії в імпорті ключових енергоносіїв. Політики повинні переглянути доцільність дизайну ринку з метою забезпечення енергетичної безпеки та запровадження стимулів для забезпечення переходу на «зелений» у спосіб, який підтримується громадськістю.

Національною радою з питань відновлення було здійснено попередню оцінку втрат України від війни з Росією та потреб України у відновленні зруйнованих та пошкоджених активів за інструментами та методологією DAMAGE, LOSS AND NEEDS ASSESSMENT. The Damage and Loss Assessment (DaLA) - це методологія оцінки шкоди та збитків, яка спочатку була розроблена Економічною комісією ООН для Латинської Америки та Карибського басейну (UN-ECLAC) у 1972 році. З тих пір вона була вдосконалена завдяки тісній співпраці ВООЗ, РАНО, Світового банку, Inter American Development Банк, ЮНЕСКО, МОП, щоб отримати найточнішу оцінку шкоди та збитків унаслідок катастроф. Це гнучкий інструмент, який можна адаптувати до конкретних типів катастроф і вимог державної власності. Методологія DaLA базує свої оцінки на загальній економіці постраждалої країни. Він використовує національні рахунки та статистику уряду країни як вихідні дані для оцінки збитків і втрат. Він також враховує вплив катастроф на засоби до існування та доходи окремих осіб, щоб повністю визначити потреби у відновленні та реконструкції.

DaLA включає наступне: пошкодження як відновна вартість повністю або частково знищених фізичних активів, втрати в потоках економіки, які виникають через тимчасову відсутність пошкоджених активів, отриманий

вплив на макроекономічні показники після стихійного лиха, з особливим акцентом на економічне зростання/ВВП, платіжний баланс і фінансову ситуацію уряду.

Оцінка потреб після катастрофи є синтезом DaLA та оцінки потреб у відновленні людей. Зазвичай він включає структуру відновлення та реконструкції, яка керує стратегією відновлення після катастрофи. Унікальним аспектом Post-Disaster Needs Assessments (PDNA) є те, що ним керує уряд постраждалої країни та володіє ним, а йому допомагає міждисциплінарна, багатовідомча команда, до складу якої входять Світовий банк, GFDRR, агентства ООН, Європейська комісія та інші відповідні зацікавлені сторони. Світовий банк, ГООНВР та Європейська комісія у 2008 році уклали Спільну декларацію про посткризові оцінки та планування відновлення у 2008 році, щоб досягти оптимальної координації для підтримки постраждалих урядів у ефективній боротьбі з посткризовим відновленням.

PDNA містить: збитки, втрати та макроекономічні наслідки для постраждалої економіки; Вплив на засоби існування, доходи та людський розвиток; Короткострокові, середньострокові та довгострокові потреби у відновленні та реконструкції; а також заходи щодо включення зменшення ризику катастроф у плани відновлення та реконструкції після катастрофи. PDNA є універсальним шаблоном для оцінки чистого впливу катастрофи. ООН, Світовий банк і Європейська комісія завершують розробку практичного посібника для надання допомоги урядам країн шляхом оптимізації універсального шаблону в 2010 році. Це сприятиме розвитку потенціалу урядів країн. Він також встановлює стандартні операційні процедури для залучення міжнародної спільноти з питань розвитку для оцінки потреб після катастрофи та рамок відновлення [32].

У рамках Національної ради з відновлення України від наслідків війни було здійснено попередню оцінку втрат України від війни з Росією та потреб

України у відновленні зруйнованих та пошкоджених активів. Було опубліковано звіт, який представляє результати даної оцінки збитків економіки України, понесених внаслідок пошкоджень і руйнувань фізичних активів під назвою Damages, попередньої оцінки непрямих втрат економіки у розрізі галузей - Losses, а також попередньої та верхньорівневої оцінки потреб економіки у відновленні, без урахування додаткових потреб у модернізації, інвестиційних проектах тощо - Needs.

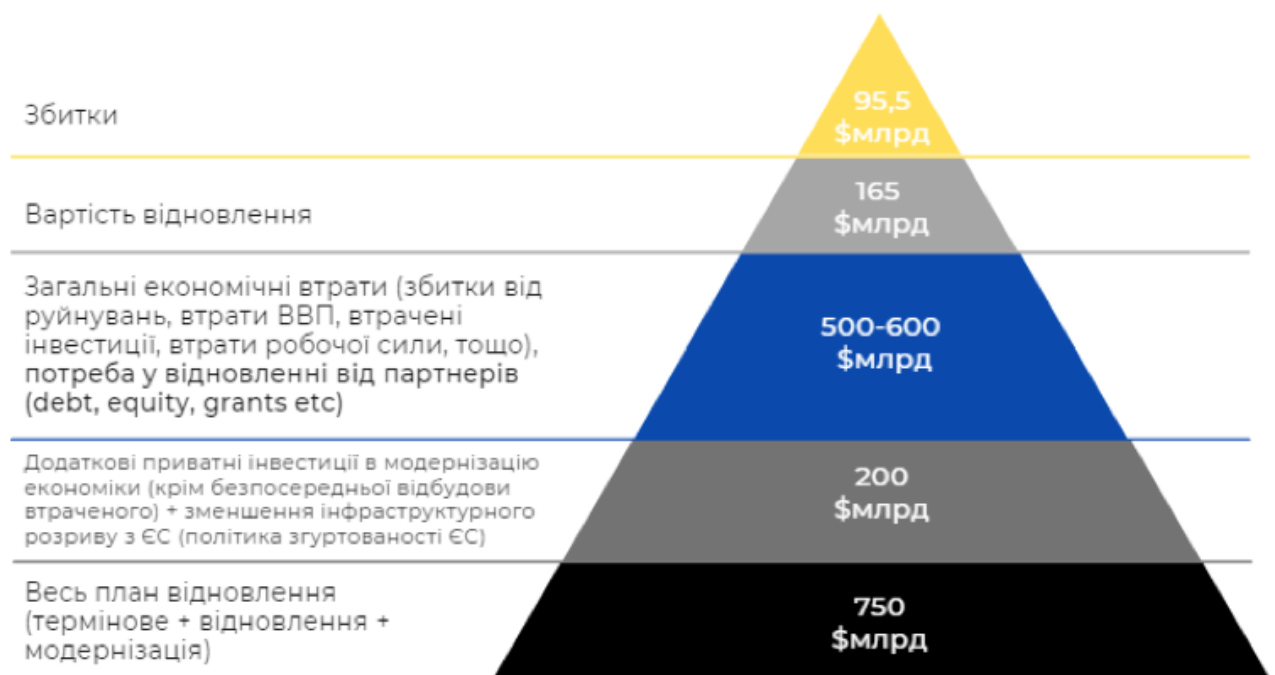

Рис. 7. Загальні потреби у фінансовій підтримці України, \$млрд

Станом на 13 червня загальна сума прямих задокументованих збитків житлової та нежитлової нерухомості, іншій інфраструктурі складала понад \$95.5 млрд або приблизно 2,6 трлн гривень. Найбільша частка у загальному обсязі прямих втрат належить житловим будівлям 39% або \$36,8 та інфраструктурі 33% або \$31.3 млрд. Втрати активів бізнесу становлять мінімум \$8 млрд, які продовжують зростати. Ще \$4,3 млрд складають прямі втрати аграрного сектору внаслідок війни.

Сукупні прямі втрати від руйнувань та пошкоджень об'єктів громадського сектору це соціальні об'єкти та установи, заклади освіти, науки та охорони здоров'я, культурні споруди, спортивні об'єкти, адміністративні будівлі складають близько \$6,7 млрд.

Оцінка прямих втрат, вартості зруйнованого і пошкодженого майна, здійснювалась за вартістю заміщення - тобто виходячи з принципу заміщення будівель, обладнання відповідним аналогом, який можна було придбати/реалізувати перед початком військової агресії, в грудні 2021 року, у цінах та за курсом гривні до долара США станом на 31 грудня 2021 року. В оцінках прямих втрат не враховано вартість непошкоджених активів на територіях, окупованих після 24.02.22, та вартість активів, окупованих та/або пошкоджених до 24.02.22.

Найбільш постраждалими є області України, в яких безпосередньо велись бойові дії: Донецька (25% всіх пошкоджень та руйнувань у грошовому вираженні), Харківська (18% всіх пошкоджень та руйнувань), Луганська (понад 13% всіх пошкоджень та руйнувань), Миколаївська (9%), Запорізька (7%), Київська (7%) та Чернігівська (6%) області [19].

Також роботу в даному напрямі здійснює Київська школа економіки, реалізуючи проект зі збору, оцінки й аналізу інформації про матеріальні витрати України від війни з росією. Даний проект реалізується аналітичним центром при Київській школі економіки спільно з Офісом Президента України, Міністерством економіки, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міністерством інфраструктури України, Міністерством розвитку громад та територій України.

Аналіз завданих збитків здійснюється аналітиками KSE Institute та волонтерами із партнерських організацій: Центру економічної стратегії, Dragon Capital, Антикорупційного штабу, Інституту аналітики та адвокації, Трансперенсі Інтернешнл Україна, ДП «Прозорро.Продажі», Prozorro, Української ради торговельних центрів, CoST Ukraine, Вкурсі Агро, TVIS

Ukraine, Асоціації рітейлерів України (RAU), Центру розвитку інновацій та «Калвер Авіейшн». Проєкт реалізовується за підтримки USAID.

Контекст. 24 лютого 2022 року Росія розпочала повномасштабну беспрецедентну війну проти України. Внаслідок російської агресії загинули тисячі мирних жителів, через обстріли та авіаудари знищено та пошкоджено десятки міст, зруйновано десятки підприємств, сотні закладів освіти, тисячі кілометрів доріг та тисячі житлових будинків.

Мета проєкту. Проєкт спрямований на те, аби зафіксувати, перевірити, проаналізувати та оцінити втрати інфраструктури України, завдані війною. В його рамках буде створений реєстр пошкоджень та агрегована база даних про матеріальні втрати. Зібрані дані та оцінка збитків використовуватимуться: для фіксації воєнних злочинів і порушень прав людини, як докази для судових процесів та позовів проти Росії: позови до міжнародних судів вимагають зведених доказів та реєстру пошкоджених об'єктів із оцінкою втрат відповідно до обґрунтованої методології, для відшкодування індивідуальних компенсації, для отримання репарації та компенсацій від країни-агресора для відновлення та відбудови України [27].

За результатами роботи проведеної в рамках проєкту було опубліковано звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року. Загальна сума прямих задокументованих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі склала понад \$127.0 млрд (за вартістю заміщення).

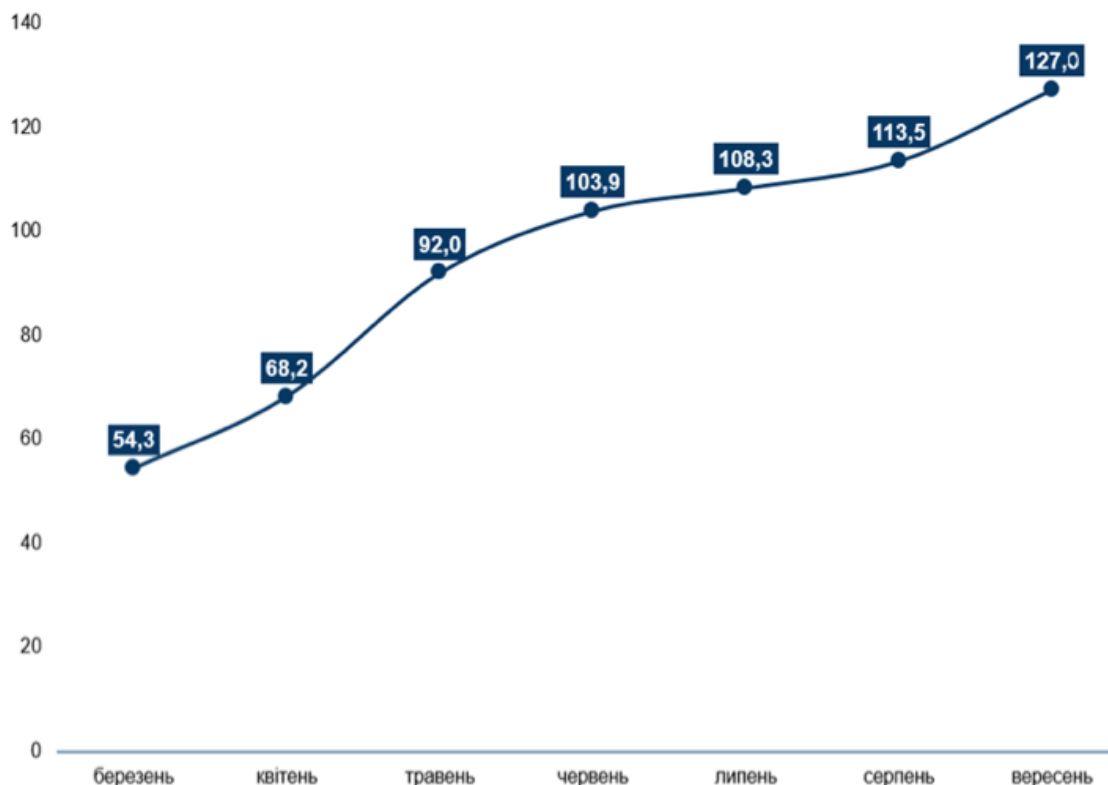

Рис. 8 Динаміка сукупної оцінки прямих втрат економіки України, \$ млрд

Найбільша частка у загальному обсязі прямих втрат належить житловим будівлям (39.7% або \$50.5) та інфраструктурі (27.7% або \$35,3 млрд). Втрати активів бізнесу становлять мінімум \$9.9 млрд і швидко зростають. Ще \$6.9 млрд складають прямі втрати аграрного сектору внаслідок війни.

Сукупні прямі втрати від руйнувань та пошкоджень об'єктів громадського сектору (соціальні об'єкти та установи, заклади освіти, науки та охорони здоров'я, культурні споруди, спортивні об'єкти, адміністративні будівлі тощо) складають близько \$11.6 млрд.

Рис. 9. Прямі втрати за типами майна, \$ млрд

У перші тижні війни бойові дії велися на території 10 областей, станом на початок вересня 2022 року бойові дії тривають в Харківській, Луганській, Донецькій, Херсонській, Миколаївській, Запорізькій та Дніпропетровській областях. Найбільш постраждалими є області України, в яких безпосередньо велись бойові дії: Донецька, Харківська, Луганська, Миколаївська, Запорізька, Київська та Чернігівська області. Серед міст, які постраждали під час війни найбільше, Маріуполь, Харків, Чернігів, Сєвєродонецьк, Лисичанськ, Суми, Рубіжне, Ізюм, Миколаїв, Бахмут, Волноваха.

Таблиця 10

Загальна оцінка прямих втрат інфраструктури у грошовому вимірі станом на 1 вересня 2022 року.

Тип майна	Оцінка прямих втрат, \$ млрд	Доля прямих втрат за типом майна, % від загальної суми
Житлові будівлі	50,5	39,7%
Інфраструктура	35,3	27,8%
Активи підприємств, промисловість	9,9	7,8%

АПК та зем ресурси	6,6	5,2%
Соціальна сфера	0,2	0,1%
Транспортні засоби	2,7	2,1%
Освіта	7,0	5,5%
Торгівля	2,4	1,9%
Енергетика	3,6	2,8%
Охорона здоров'я	1,6	1,3%
ЖКГ	2,3	1,8%
Культура, туризм, спорт	2,0	1,6%
Адміністративні будівлі	0,8	0,7%
Цифрова інфраструктура	0,6	0,4%
Фінансовий сектор	0,1	0,1%
Екологія	1,5	1,2%
Разом	127,0	100%

Активні ракетні та артилерійські обстріли міст, як частина тактики ведення бойових дій, призводять до масових руйнувань житлового фонду у містах, особливо тих, які знаходяться поруч/на лінії фронту. За попередніми оцінками, станом на 1 вересня 2022 р., внаслідок бойових дій рф, у значній кількості міст та містечок пошкоджено чи зруйновано понад 50% всього житлового фонду. Це формує потребу не лише у відбудові окремих будинків, а й у комплексній відбудові міст, розробленні нової містобудівної документації тощо.

Найбільших руйнувань зазнав житловий фонд таких міст як Маріуполь, Харків, Чернігів, Сєвєродонецьк, Рубіжне, Лисичанськ, Попасна, Ізюм та Волноваха. До прикладу, за попередніми оцінками, у Сєвєродонецьку пошкоджено 90% житлового фонду. При цьому, кількість пошкоджених житлових будівель (як багатоповерхових, так і індивідуальних будинків) щодня збільшується через продовження активних бойових дій на територіях Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької, Херсонської, Миколаївської областей та тимчасової окупації частини території України.

За попередніми даними обласних військових адміністрацій, станом на 1 вересня 2022 року, загальна кількість зруйнованих або пошкоджених об'єктів житлового фонду становить близько 135,8 тис. будівель, з них 119,9 тис. — приватних (індивідуальних) будинків; 15,6 тис. — багатоквартирних будинків; 0,2 тис. — гуртожитків.

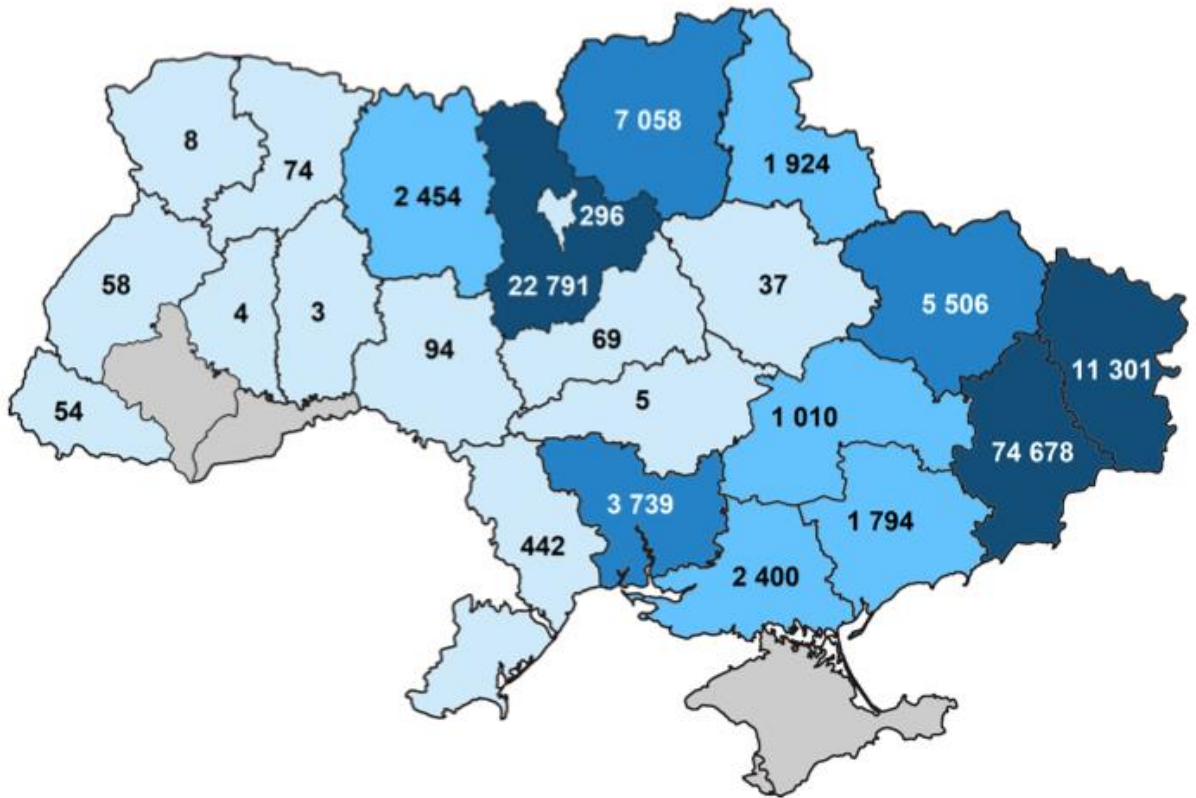

Рис. 10. Регіональний розподіл кількості зруйнованих або пошкоджених об'єктів житлового фонду

Крім того, за попередніми даними, внаслідок бойових дій було зруйновано 616 адміністративних будівель, з них: 595 - будівлі органів державного та місцевого управління; 21 — центри надання адміністративних послуг. За попередніми оцінками вартісний вираз прямих збитків для адміністративних будівель становить \$0,8 млрд

Продовження агресії Російської Федерації влітку 2022 року призвело до зростання суми збитків, що були завдані як ракетними ударами по інфраструктурі країни, так і обстрілами міст та селищ, активними бойовими

діями на півдні та сході України. Регулярний моніторинг завданих втрат за червень-серпень 2022 року, що ведеться цивільно-військовими адміністраціями та міністерствами, дозволяє проводити регулярну оцінку чинного стану збитків від російської агресії. За червень-серпень 2022 року Україна додатково понесла понад \$30 млрд збитків своїм активам.

Найбільше зростання пов'язане зі збільшенням збитків житлового фонду. За останні три місяці ця сума у вересні зросла до \$50.5. До трійки найбільш постраждалих сфер, окрім руйнувань житлового сектору, належать сфера інфраструктури із сумою збитків у \$35.3 млрд та промисловість й пошкоджені підприємства — на \$9.9 млрд. Ще на \$6.95 млрд Росія зруйнувала та пошкодила освітніх закладів, в яких навчалися українці та учні та студенти з інших країн. У \$6.6 млрд оцінюються збитки, завдані земресурсам та АПК за період активної фази збройної агресії з 24 лютого 2022 року.

У порівнянні з початком червня 2022 року відбулося суттєве збільшення кількості зруйнованих та пошкоджених об'єктів інфраструктури: з 121 тис. до 136 тис. об'єктів зросла кількість житлових об'єктів, які постраждали від війни, з 777 до 978 — медзакладів, зі 111 до 616 — адмінбудівель, зі 105.2 тис. до 188.1 тис. — приватних легкових автомобілей. Але фінальна оцінка обсягу пошкоджень та руйнувань можлива лише після завершення бойових дій на території України [9].

Висновки до розділу 2

Війна для України сьогодні, це не тільки поточні втрати людей та економіки, це довготривалі негативні наслідки та обмеження майбутнього розвитку на довгі роки. Це слід сприйняти як об'єктивну реальність і робити кроки, які б мінімізували негативний вплив цих викликів на існування та розвиток держави. Державна стратегія регіонального розвитку на період до

2027 року (далі -ДСРР-2027), яка була затверджена у 2020 році, стала головним планувальним документом державної регіональної політики України на 7 років з синхронізацією українського планувального циклу із європейським. Стратегія є цілісним планувальним документом, який має чіткі територіальні виміри, зорієнтовує державну регіональну політику на досягнення 3-х стратегічних цілей, які є визначальними для держави та її регіонів. Стратегія визначила окремі типи функціональних територій, щодо яких мають застосовуватись нові інноваційні інструменти для розвитку. В розвиток положень ДСРР-2027 було підготовлено відповідне законодавче забезпечення, яке, на жаль, не було ухваленим до початку нової великої війни з Росією.

Кожен із кроків, які були зроблені в Україні в 2014-2021 роках щодо децентралізації та нової державної регіональної політики сприяв збалансованому розвитку українських територіальних громад і регіонів, створював тисячі горизонтальних зв'язків між громадами, регіонами. На жаль, при цьому не було сформовано дієвих інструментів координації секторальних політик міністерств в регіонах, а реалізація Державної стратегії регіонального розвитку і регіональних стратегій розвитку мали надто обмежені фінансові ресурси. Окремо варто зауважити, що лише в 2014 році питання формування згуртованості українського простору почало набувати ознак державної політики.

Відкрита агресія РФ проти України, що переросла у тотальну війну, призвела до страшних руйнувань українських міст та сіл, знищення критичної інфраструктури у багатьох громадах та регіонах, мільйонів вимушених переселенців, суттєвих зсувів у демографічній ситуації в різних регіонах. Діяльність органів місцевого самоврядування територіальних громад в складних умовах війни, безкорислива допомога громад і регіонів найбільш постраждалим територіям показали правильність попередньої політики у сферах децентралізації та регіонального розвитку.

РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ПІСЛЯ КРИЗОВИХ УМОВ

3.1. Шляхи соціально-економічного відновлення регіонів (залежно від типологізації).

Україна – велика європейська країна, і її регіони суттєво відрізняються між собою як природними, так і соціально-економічними характеристиками. Зокрема, між регіонами спостерігаються значні відмінності в показнику людського розвитку (різниця у 2020 р. між область з найвищим показником і область з найнижчим – у 1,4 раза). Загальний аналіз початкового стану України для відновлення та сталого розвитку регіону, який наведений вище показав, що за 2019 рік ВРП на душу населення у 13 регіонах становив понад 80% від середнього по Україні; для решти 12 регіонів цей показник був нижчим, тоді як у кількох регіонах цей показник становив менше 50% від середньоукраїнського. За останнє десятиліття одним із основних факторів регіональної нерівності є інтенсивне зростання Києва та агломерацій. Так, частка ВРП міста Києва в загальному обсязі становить 24%, тоді як частка окремих регіонів менше 2%.

Збройна агресія Російської Федерації проти України та тимчасова окупація частини території України поглибили прірву в рівні регіонального розвитку, спричинили руйнування інфраструктури та масовий відтік працездатного населення та капіталу з прилеглих до тимчасово окупованих територій, а також посилили міграційне навантаження на регіони внаслідок вимушеного внутрішнього переміщення; підвищення бізнес- та інвестиційних ризиків. Станом на 14.06.22 зруйновано/пошкоджено 12 900 багатоквартирних будинків (~ 13,5 млн м²) та 107 707 приватних будинків (~ 1,9 млн м²). Загалом будівельний сектор в Україні займає близько 40% від

загального обсягу споживання енергії та відповідна частка викидів парникових газів.

Національний будівельний фонд досить неоднорідний, застарілий і повільно оновлюється. Понад 85% існуючих будинків були побудовані до 2002 року, на даний час є фізично зношеними, не відповідають сучасним вимогам будівництва та мають низьку енергоефективність. Слід зазначити, що 80-90% будівель, які існують сьогодні і не зазнали значних пошкоджень, будуть використані у 2050 році. Проте темпи термомодернізації будівель в Україні залишаються вкрай низькими порівняно з європейськими країнами, де відповідні показники становлять 0,4-1,2% на рік, *wh*. Для порівняння, у 2021 році Єврокомісія поставила за мету підвищити ставку на 3%.

Водночас для потреб опалення та охолодження приміщень на водопостачання припадає близько 70% енергії, що постачається споживачам в житлові та громадські будівлі. Переважна більшість захисних споруд, побудованих у 60-70-х роках минулого століття, сьогодні просто фізично застаріла, багато споруд частково повністю зруйновані. Фонд захисних споруд поступово занепадає. Декількома десятками вимірюється кількість збудованих за роки незалежності захисних споруд. Для більшості систем життєзабезпечення характерна значна технологічна відсталість, висока енергоємність і низька ефективність. Близько половини обладнання та мереж відпрацювали свій проектний ресурс і потребують заміни. Понад 80% енергії для життєдіяльності населених пунктів виробляється з горючі корисні копалини. Враховуючи високу залежність від імпорту енергоносіїв, ця ситуація негативно впливає на енергетичну безпеку України та здатність людей оплачувати рахунки за електроенергію та жити в здорових і комфортних умовах.

Сучасний стан систем водопостачання не забезпечує споживачів стабільними та доступними послугами. Характеризується неповною

відповідністю якості та безпеки питної води вимогам придатності для споживання людиною. Лише близько 65% населення мають доступ до пиття системи водопостачання, з яких централізованим водопостачанням забезпечено менше 30% населених пунктів України. Проте доступ до систем каналізації має менше половини населення. Тільки 50% стічних вод проходять повний цикл біологічної очистки, а третина стічних вод скидається у водойми без будь-якої очистки.

Лише невелика частка побутових відходів (як рідких, так і твердих) підлягає переробці, хоча й має значний ресурсний та енергетичний потенціал. Масштаби накопиченого осаду стічних вод на очисних спорудах населених пунктів набули загрозливих масштабів. Також послугами з утилізації твердих побутових відходів охоплено близько 80% населення, з яких понад 92% вивозяться на полігони та полігони, що не відповідає ключовим принципам ієрархії відходів.

Традиції господарювання, внаслідок триваючої збройної агресії Російської Федерації проти України територіальні громади зіткнулися зі значними викликами. Бойові дії, тимчасова окупація та значна внутрішня міграція зробили проблематичною інфраструктуру населених пунктів, і багато будівель, об'єктів і засобів існування були втрачені, пошкоджені або зруйновані. Сьогодні існує подвійна нагальність зменшення енергетичної залежності України: висока імпортна залежність країни від викопного палива (включаючи природний газ), яке Росія використовує як економічну та політичну зброю, та протидія кліматичній кризі, яка була серйозно загострена агресією росії проти

Модернізація величезної місцевої інфраструктури, яка поєднує споживання (будівельний сектор) та постачання (джерела тепла та води, мережі, водоочисні споруди тощо), вимагає значних фінансових, людських та часових ресурси. Фактично, масштаби відновлення України, з урахуванням сучасних підходів, мають змінити принципи державної та

місцевої енергетики та інвестиційне планування, а також цілі на наступні два десятиліття, передусім змінюють горизонти планування. Досвіду таких змін в Україні ще не було.

Незважаючи на відмінності між регіонами України, спекуляції на тему різних сортів українців, які поширювати промосковські політики, медія та фсбешні агенти, Україна у складний час війни виявилась досить згуртованою країною. Одним із важливих чинників територіальної згуртованості України є міцний каркас головних міст: Київ – північ, Львів – захід, Харків – схід, Дніпро – центр, Одеса – південь.

Тому удари ворога по ключовим містам каркасу є не випадковими. Відновлення цього каркасу, з'єднання цих міст між собою, досягнення максимального взаємодоповнення економік, освітнього та культурного простору цих міст є запорукою цілісності України та її прискореного розвитку, тому є пріоритетом номер один у відновленні. В рамках цього пріоритету на першому етапі потрібні швидкі кроки у таких напрямках:

Таблиця 11

Відновлення регіонів України за розподіленими ключовими
напрямами

№	Ключові напрям	Для яких регіонів?
1.	Відновлення злітно-посадкових смуг та обладнання аеропортів Києва для прийняття критично-важливих вантажів та міжнародного авіасполучення.	Внутрішня територія
2.	Відновлення комунікацій.	Внутрішня територія Умовно безпечна територія/зона ризику Окупована після 24 лютого 2022 р. або під час бойових дій Окупована до 24 лютого 2022 р.

3.	Відновлення логістичних центрів навколо Києва, які здатні приймати та накопичувати вантажі з-за кордону.	Внутрішня територія Умовно безпечна територія/зона ризику
4.	Відбудова зруйнованої інфраструктури	Внутрішня територія Умовно безпечна територія/зона ризику Особлива увага: Окупована після 24 лютого 2022 р. або під час бойових дій Окупована до 24 лютого 2022 р.
5.	Відновлення логістики та контролю	Окупована після 24 лютого 2022 р. або під час бойових дій Окупована до 24 лютого 2022 р.

Також відновлення регіонів потребуватиме швидкої доставки критично важливих вантажів та з'єднання ключових міст – логістичних центрів з Києвом та іноземними країнами, тому пріоритетним є відновлення можливостей для прийняття транспортних літаків аеропортами у Харкові, Одесі, Дніпрі, Львові, Вінниці. Щодо уражених територій потрібно визначити певну категорійність, виходячи із ступені руйнувань та втрат населення, у тому числі через евакуацію. Для кожної категорії владою має бути визначено об'єктивні критерії, має бути створена карта таких територій, кожна територія детально описана для прийняття найбільш оптимального рішення щодо відбудови чи відмови від відбудови.

Відновлення уражених територій має відбуватись на основі розуміння реальних можливостей щодо повернення населення, яке покинуло ці території. Загалом потрібно залучити соціологічні служби для оцінки бажання вимушених переселенців повернутись у місця постійного проживання та за яких умов. Відбудова зруйнованого потребуватиме багато будівельних матеріалів. Має бути розгорнуто мережу модульних

підприємств з виробництва сучасних будівельних матеріалів в Україні по можливості максимально близько до територій з найбільшими руйнуваннями. Це дасть змогу використати місцеву сировину та дати робочі місця тим людям, які залишились після війни без роботи.

Потрібно налагоджувати виробництво збірних конструкцій для будівництва житла та об'єктів соціальної сфери за сухими технологіями, які можна швидко прив'язувати до місцевості та зводити за дуже короткі терміни. Ще важливе питання полягає у тому, що потрібно максимально швидко повернути людей, які виїхали від війни з-за кордону, а також по можливості із регіонів куди вони виїхали ховаючись від війни. При цьому слід розуміти, що кожен додатковий місяць проведений поза межами минулого місяця проживання скорочує кількість бажаючих повернутись. Повернення жителів у найближчі до кордону з РФ міста і села буде менш привабливим через постійну загрозу з боку РФ.

Натомість в частині територіальних громад західних регіонів буде відчуватись брак житла для тих ВПО, які вирішать тут залишитись. Відтак потрібно вирішувати проблему із забезпеченням житлом ВПО у західних та східних регіонах за різними схемами, які мають бути розробленими. Все нове житлове будівництво має відбуватись відповідно з урахуванням адаптації до кліматичних змін, наявністю громадських просторів спільного користування, доступності до основних публічних, культурних, торговельних послуг, відпочинку та оздоровлення. Планування відбудови поселень має базуватись на розумінні їхніх економічних можливостей. Житло – робота – відпочинок.

Відновлення зруйнованих шкіл має здійснюватись, виходячи із нових потреб та нових вимог до шкільних приміщень. Частково варто розглянути можливість адаптації до потреб освіти інших громадських приміщень у громадах, які залишились не ушкодженими – будинки культури, торгові центри, чи щось інше. Відновлення зруйнованих закладів охорони здоров'я має здійснюватись виходячи із нових підходів до системи охорони здоров'я,

яка має бути досить децентралізованою і технологічно добре оснащеною, розумінням наявності значної складової приватних закладів.

Відновлення пошкоджених мереж електро-газопостачання, максимальна переорієнтація із традиційного газопостачання на електроенергетику – атомна енергія плюс зелена енергія. Будівництво підприємств, що переробляють вугілля, торф, кукурудзу на рідкі чи газоподібні енергоносії.

Враховучи обмежені можливості українського експорту зернових та високу залежність України від імпорту дизельного пального та бензину, варто швидко розгорнути виробництво біодизелю та біоетанолу на невеликих розсереджених по регіонах сучасних підприємствах, що переробляють ріпак, кукурудзу, буряки, картоплю, інші культури на енергоресурси. В територіях, близьких до кордону з РФ, де суттєво скорочується населення, ускладнюється ведення підприємницької діяльності, будівництва виробництв, де суттєво скорочується населення, потрібно розширювати заліснення територій перспективними видами деревини: як палива і як сировини для мебельних виробництв.

У виробничій сфері відбудові в першу чергу підлягають підприємства харчової промисловості, які працюють на внутрішній ринок, а також високотехнологічні та оборонні. Максимально мають бути замкнені технологічні ланцюжки виробництва готової оборонної продукції на базі українських підприємств та кооперації з підприємствами країн-союзників. При такому відновленні оборонних підприємств є доцільним створення спільних виробництв за участі американських корпорацій – виробників озброєнь та європейських, зокрема польських виробників.

В Центральному та Західному макрорегіонах має бути відкрито мережу проектних та виробничих структур для розробки та виготовлення передової військової техніки, у тому числі через кооперацію із західними компаніями, використовуючи інструменти індустриальних та технологічних парків.

Заслуговує на увагу переміщення у центральні та західні регіони виробництва критично важливих озброєнь та боєприпасів із східних та північних регіонів.

Відбудова промисловості має відбуватись з урахуванням посилення її стійкості ракетним ударам – мережі менших підприємств у кооперації, як альтернатива великим, універсализації проектних рішень для взаємозамінності окремих елементів машин, механізмів, устаткування, особливо для оборонних потреб. Для розвитку регіонів, які найбільше постраждали від воєнних дій і які знаходяться в межах Східного макрорегіону, особлива підтримка має надаватись мікробізнесу домогосподарств, малому та середньому підприємству, що використовує місцеву сировину, трудові ресурси, орієнтується на регіональний ринок і є менш цікавим для уражень з боку агресора.

Таблиця 12

Основні принципи відновлення та розвитку

№	Назва	Опис
1.	Відкритість та прозорість	держава й надалі забезпечуватиме вільний доступ усіх громадян України та міжнародних партнерів до планів та дій органів державної влади на всіх етапах відбудови та розвитку України
2.	Європейська інтеграція	виконання кожного завдання плану відновлення сприятиме швидкому наближенню України до фундаментальних європейських цінностей і стандартів та згодом набуттю членства в Європейському Союзі.

3.	Сталий розвиток	забезпечуватиметься відбудова та розвиток України з урахуванням глобальних цілей сталого розвитку ООН.
4.	Енергетична незалежність	декарбонізація будівель і систем засобів існування шляхом значного підвищення їх енергоефективності та збільшення частки відновлюваних джерел енергії в громадах дозволить Україні повністю відмовитися від імпорту викопного палива (включаючи природний газ російського походження).
5.	Інклюзивність	створення сприятливого середовища для рівного доступу до можливостей для всіх громадян, посилення залучення до розвитку всіх верств населення та справедливого розподілу матеріальних і соціальних благ.
6.	Цивільний захист	створення простору для забезпечення максимальної безпеки населення та сталого функціонування суб'єктів господарювання у надзвичайних ситуаціях, у тому числі військових.

Відбудувати краще, ніж раніше – відновлення та розвиток населених пунктів за даними принципами відбуватиметься на основі кращих світових практик з використанням сучасних рішень та «зелених» технологій, що зробить значний трансформаційний ривок для громад та регіонів України. Україна прагне подолати кризи, в тому числі спричинені війною, системне планування реконструкції та подальшого розвитку країни дає унікальну

можливість переосмислити, перепроєктувати та модернізувати будівлі та системи життєзабезпечення для забезпечення всебічної трансформації територіальних громад та регіонів. Основними завданнями розвитку на наступне десятиліття є прискорення економічного зростання регіонів і територіальних громад на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, створення нових робочих місць, підвищення рівня зайнятості, доступності державних послуг і послуг, що створює умови для репатріації мігрантів.

Держава приділятиме особливу увагу підтримці потенційних центрів зростання, які можуть поширювати свій позитивний вплив на розвиток сусідніх територій і вплинути на розвиток регіону в цілому, а також підтримці розвитку територій з особливими проблемами, що має допомогти зменшити рівень між- та внутрішньорегіональної асиметрії у розвитку територіальних громад та покращити якість життя людини незалежно від місця проживання. Повинні всі громадяни, які втратили дім внаслідок російської військової агресії бути забезпечені житлом. Одним із ключових завдань є відновлення та створення якісного нового житла та житлової інфраструктури із захисними, стійкими та інклюзивними рішеннями.

Відбудова українських міст і сіл після війни – складний процес, який має забезпечити модернізацію та подальший розвиток на десятиліття вперед. Нові виклики, пов'язані з війною – забезпечення збалансованого розселення мігрантів, переміщення підприємств і бізнесу в усі регіони країни, створення соціально-орієнтованого бізнес-середовища як передумови економічного розвитку.

Розвиток громад – має поєднуватися з найкращими, сучасними світовими підходами та практиками: Архітектура та Цілі сталого розвитку ООН. Людиноцентризм, раціональне просторове планування, забезпечення балансу переселення та робочих місць, стійка міська мобільність, інклюзивність, енергоефективність, екологічність та багато інших сучасних

тенденцій у людському поселення має бути ознакою нашого чудового відновлення.

Перехід до циркулярної моделі економіки систем життєзабезпечення громад, комплексне підвищення ресурсоефективності (включаючи енергію як на стороні споживання, так і на стороні постачання) разом зі збільшенням частки локальних відновлюваних джерел енергії та будівництвом будівель НЗЕБ (рівня енергоспоживання) є одним із ключових елементів Європейського зеленого курсу та є логічним продовженням інтеграції України до Європейського Союзу. Системна реалізація цього курсу стане основою для досягнення енергетичної незалежності України від імпортного викопного палива, а також для зеленої трансформації інфраструктури населених пунктів.

Усі ці чинники дозволять переміщеним українцям повернутися до своїх домівок і громад і перетворять їх на вищий рівень життя. Такий підхід також має забезпечити довгостроковий добробут майбутніх поколінь українців по всій Україні.

3.2. Пропозиції по спрямуванню міжнародної допомоги для відновлення регіонів.

Війна в Україні призвела до колапсу податкових, експортних та інших надходжень, посиленого масштабним незаконним привласненням активів та експортних товарів, у тому числі в сільськогосподарському секторі, тоді як основні видатки стрімко зросли. Україні знадобиться суттєва короткострокова фінансова допомога для підтримки базових послуг, вирішення гуманітарних потреб і відновлення найважливішої інфраструктури, яка зараз зруйнована.

Міжнародний валютний фонд оцінив дефіцит фінансування України до червня приблизно в 14,3 млрд євро. Потреби українського уряду у фінансуванні залишаються значними в короткостроковій перспективі для

підтримки країни, підтримки макрофінансової стабільності та зменшення навантаження на людський і фізичний капітал. Вирішення цих потреб вимагатиме спільних міжнародних зусиль.

Європейський Союз планує запропонувати надати Україні нову виняткову макрофінансову допомогу у 2022 році у формі позик у розмірі до 9 мільярдів євро, яка буде доповнена підтримкою з боку інших двосторонніх і багатосторонніх міжнародних партнерів, у тому числі у форматі G7. Це буде виплачуватися траншами з тривалим терміном погашення та пільговими процентними ставками завдяки гарантії з бюджету Союзу.

Щоб зробити це можливим, держави-члени повинні домовитися про надання гарантій для доповнення резервів, виділених для цієї мети у відповідному відділі Спільного резервного фонду Союзу. Разом із грантовою підтримкою з бюджету ЄС для субсидування відповідних процентних платежів це забезпечить добре скоординовану та дуже пільгову допомогу для України.

Загальна відбудова України вимагатиме всебічної підтримки для відновлення країни після воєнних руйнувань, створення основ вільної та процвітаючої країни, яка базується на європейських цінностях, добре інтегрована в європейську та світову економіку та підтримує її на її європейському рівні. шлях.

Зусилля з реконструкції повинні спиратися на відповідальність України, тісну співпрацю та координацію з підтримуючими країнами та організаціями, а також стратегічне партнерство України з Союзом. Реконструкція також потребуватиме мобілізації ресурсів на регіональному та місцевому рівнях. Рівне співробітництво та програми, закладені в партнерство між містами та регіонами в Європейському Союзі та в Україні, збагатять і прискорять відбудову.

Чотири основні стовпи реконструкції вже можна передбачити:

□ Відбудова країни, зокрема інфраструктури, медичних послуг, житла та шкіл, а також цифрової та енергетичної стійкості відповідно до найновіших європейських політик і стандартів;

□ Продовжувати модернізацію держави та її інституцій для забезпечення належного управління та поваги до верховенства права, надаючи підтримку адміністративного потенціалу та технічну допомогу, у тому числі на регіональному та місцевому рівнях;

□ Реалізація структурного та регуляторного порядку денного з метою поглиблення економічної та суспільної інтеграції України та її народу з ЄС відповідно до її європейського шляху;

□ Підтримувати відновлення економіки та суспільства України шляхом сприяння стійкій та інклюзивній економічній конкурентоспроможності, сталій торгівлі та розвитку приватного сектору, одночасно сприяючи переходу країни до «зелених» і цифрових технологій.

Встановлення чіткого зв'язку з широким планом реформ буде життєво важливим для успіху зусиль з реконструкції, за ці роки Україна досягла значного прогресу в реформах. Буде важливо консолідувати та прискорити ці реформи, коли розпочнеться повна реконструкція. Реконструкція має відповідати європейському зеленому та цифровому порядку денному; він має зміцнювати стійкість і поважати фундаментальні принципи верховенства права, в тому числі щодо боротьби з корупцією, судової системи, державного управління та ефективного управління. Враховуючи масштаби руйнувань, завданих війною, очікується, що фінансові потреби для реконструкції будуть значними, а зусилля з реконструкції потенційно триватимуть більше десяти років.

Зусилля з відновлення під керівництвом України є частиною європейського шляху, зусилля з реконструкції мають бути оформлені у стратегічний план реконструкції високого рівня («RebuildUkraine»), за який українська влада повністю відповідає і який схвалено Союзом та іншими

міжнародними партнерами. План реконструкції «RebuildUkraine» окреслить ключові реформи та інвестиції, необхідні для побудови процвітаючого та сталого майбутнього для України.

Український уряд чітко висловив намір включити план реконструкції «RebuildUkraine» у стратегічне партнерство з Європейським Союзом. Це відображає тісні політичні та економічні відносини, засновані на Угоді про асоціацію з її поглибленою та всеосяжною зоною вільної торгівлі та нещодавній заявці України на членство в ЄС. Зусилля з відновлення мають очолити українська влада в тісному партнерстві з Європейським Союзом та іншими ключовими партнерами, такими як партнери G7 і G20 та інші треті країни, а також міжнародні фінансові установи та міжнародні організації.

Буде створено «Платформу реконструкції України», міжнародну координаційну платформу, очолювану Комісією, яка представлятиме Європейський Союз та український уряд. Платформа об'єднає партнерів та організації підтримки, включаючи країни-члени ЄС, інших двосторонніх і багатосторонніх партнерів, а також міжнародні фінансові установи. Український парламент та Європейський парламент братимуть участь як спостерігачі. Таким чином, він виступав би всеосяжним і єдиним пунктом для всіх дій з відбудови України. У той час як відповідальність за цей план реконструкції має належати Україні, платформа має бути стратегічним органом управління, який схвалює стратегічний план реконструкції високого рівня «RebuildUkraine» і забезпечує відповідність наданої підтримки плану.

На основі цього плану платформа визначала б пріоритетні сфери, обрані для фінансування, і конкретні проекти, що реалізують ці пріоритети, координувала б джерела фінансування та їх призначення для оптимізації їх використання, включаючи бюджетну підтримку української держави, інвестиційну підтримку, гарантії для приватного сектору. інвестиції, зосередитися на конкретних секторах і контролювати прогрес у реалізації плану.

Підтримка адміністративної спроможності та надання технічної допомоги Україні повинні бути надані для ефективного складання та реалізації плану реконструкції «RebuildUkraine». Платформа має об'єднати під одним дахом підтримку ЄС, а також інші ініціативи, запроваджені іншими партнерами, такими як Трастовий фонд Світового банку або адміністрований рахунок Міжнародного валютного фонду, забезпечуючи плавний розподіл праці між різними партнерами, уникаючи дублювання та сприяючи синергії, у тому числі шляхом спільного співфінансування конкретних проектів.

Союз готовий забезпечити основну частину загальних зусиль міжнародної спільноти у відбудові України. Спільний підхід ЄС до відновлення України був би в інтересах держав-членів та України, сприяючи створенню умов для вільної, демократичної, процвітаючої та сталої України як частини європейської родини. Крім того, фінансові механізми ЄС забезпечують найкращі гарантії для належного використання коштів. У таблиці 13 наведено напрями для внесків ЄС у відбудову України.

Таблиця 13

Напрями з яких складатимуться рамки для внеску ЄС у відбудову
України

№	Назва	Опис
1.	Фонд «RebuildUkraine», новий фінансований ЄС інструмент.	Спеціально призначений для фінансування зусиль з реконструкції та адаптації економіки України до ЄС.
2.	Підтримка існуючих програм Союзу	Змішування та гарантії в рамках Інструменту сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва.
3.	Відбудова та підтримка стійкості	Включаючи гуманітарну допомогу, яку потрібно буде посилити та впроваджувати

		<p>відповідно до гуманітарних принципів, повинні йти рука об руку протягом кількох років, щоб подбати про найбільш уразливі верстви населення, такі як внутрішньо переміщені особи, діти, жертви війни, у тому числі жертви сексуального насильства, меншини, особи з обмеженими можливостями, люди, які потребують захисту, і ті, до кого не можуть дістатися державні соціальні служби.</p>
--	--	---

Оскільки війна триває, повні загальні потреби у відбудові України ще не відомі. Вони охоплюватимуть рамки відновлення фізичних активів, у тому числі інфраструктури, і повинні включати бюджетну підтримку української держави. Тривалість такої підтримки зараз неможливо точно оцінити; однак він повинен мати середньо та довгостроковий період. Навіть у поєднанні з внесками інших міжнародних партнерів Європейський Союз має стратегічний інтерес очолити зусилля з відновлення України.

Це передбачає велику частку в загальних міжнародних фінансових зусиллях. Водночас масштабність і комплексність відновлення країни, яка постраждала від війни, у поєднанні з підтримкою її європейського шляху передбачає важливі витрати на початку та передбачуваність такої підтримки з часом. Ці непередбачені потреби, спричинені війною в Європі, значно перевищують можливості, доступні в поточній багаторічній фінансовій системі. Тому потрібно шукати нові джерела фінансування. Архітектура, описана вище, є достатньо гнучкою, щоб врахувати такі нові джерела фінансування.

Додаткові гранти, які будуть надані Україні, можуть бути профінансовані або за рахунок додаткових внесків держав-членів, і третіх

країн, якщо вони забажають це зробити, до Механізму та існуючих програм Союзу, таким чином використовуючи фінансові механізми та гарантії Союзу для належного використання коштів або шляхом цілеспрямованого перегляду багаторічної фінансової роботи.

Ці джерела також можуть фінансувати позики, які будуть надані Україні в рамках Механізму. Однак, враховуючи масштаби позик, які, ймовірно, знадобляться, варіанти включають залучення коштів для позик від імені ЄС або з національними гарантіями держав-членів. У цьому контексті можна розглянути можливість використання заморожених російських активів як джерела фінансування відповідно до національного законодавства та законодавства ЄС, наприклад, після потенційного кримінального провадження щодо злочинної діяльності, пов'язаної з російськими чи білоруськими особами та компаніями, які внесені до списку ЄС.

21 квітня 2022 року Указом Президента України №266/2022 було утворено «Національну раду з відновлення України від наслідків війни». Відповідно до затвердженого Положення про цю раду, її основне завдання: «розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, який, зокрема, передбачатиме відновлення і розбудову транспортної, медичної, соціальної, комунальної, виробничої інфраструктури та житла, інфраструктури енергетики, зв'язку, військової інфраструктури і військово-промислового комплексу, структурну модернізацію та перезапуск економіки, заходи з подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни, відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини.» Розглядаючи різні сектори, перераховані у Положенні про Раду, варто пам'ятати, що коли ми говоримо про відновлення, мова йде передусім не про сектор, а про території, які прямо чи опосередковано постраждали від війни.

Саме тому, вкрай важливо, аби заходи з відновлення регіонів та територій носили комплексний характер, базувались на достовірній інформації та достатньо вірогідних прогнозах щодо внутрішніх та зовнішніх загроз і можливостей для відповідних регіонів чи територій. Виходячи із викладеного, було б доцільно не створювати нову нормативну базу під відновлення країни, а розвивати систему планувальних документів, які уже склались останніми роками і які відповідають кращій європейській практиці нормативного регулювання регіонального розвитку.

Різні українські регіони та територіальні громади в наслідок війни мають суттєво різні втрати від впливу війни, а відтак потребують різних підходів до планування розвитку чи відновлення. Адже навіть в межах одного регіону є громади, де більшість поселень були або зруйновані через бойові дії або розграбовані під час окупації і є громади, які не мають руйнувань взагалі і яких оминула окупація. Тому для одних громад актуальним є швидке відновлення через відбудову зруйнованого, а для інших – розвиток у нових умовах. І в першому і в другому випадках, мова йде про необхідність певного синхронізованого планування відновлення одних і розвитку інших територіальних громад в межах одного регіону, аналогічна ситуація і в межах України.

Регіони, які загалом не мають уражених територій, мають нові виклики, які породила війна – вимушені переселенці, розрив коопераційних зв'язків, порушення логістики, обмеження експорту чи імпорту. Все це потребує внесення змін чи ухвалення нової редакції Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року, складовою частиною якої може бути План відновлення регіонів.

Донори та партнери з розвитку працюватимуть разом, щоб визначити пріоритети та координувати відновлення регіонів України. Дід керівництва України залежить надання інформації та спрямування фінансових потоків для відновлення та реконструкції. Міжнародна спільнота прагне зробити свій

внесок у відновлення, умовою для отримання доступу до міжнародної допомоги розвитку буде відданість надійній програмі реформ. Ці ресурси розвитку можуть бути спрямовані через новий механізм фінансування, яким керуватимуть міжнародні партнери та під незалежним наглядом, щоб уникнути будь-якого нецільового використання коштів.

Грантові ресурси донорів будуть спрямовані через об'єднаний механізм і служити платформою для політичного діалогу та координації коштів, ресурси будуть спрямовані перевіреним неурядовим організаціям для розробки та реалізації проектів відновлення та реконструкції в поєднанні з сильним наглядом з боку держави та представників міжнародних організацій. Швидке встановлення відповідних інституційних та імплементаційних механізмів, заснованих на належному управлінні та прозорості, буде критично важливим для ефективного відновлення [35]. Досвід, отриманий в інших посткризових ситуаціях, пропонують кілька варіантів ефективних інституційних і імплементаційних заходів. Це може включати призначення або створення провідної агенції з впровадження, галузеве впровадження галузевими міністерствами або змішану модель, у якій тимчасова агенція забезпечує загальне керівництво та програмний нагляд, тоді як впровадження залишається децентралізованим на галузевому та місцевому рівнях, з ключовою роллю місцеві державні установи та організації громадянського суспільства.

У контексті України можна передбачити модель, яка покладається на усіх громадян України чи то представники влади, неприбуткових організацій, громадянське суспільство, бо теперішні воєнні кризові умови вплинули на кожну інституцію, кожного громадянина.

3.3. Рекомендації щодо формування плану реалізації соціально-економічного відновлення регіонів.

Незважаючи на те, що війна ще триває, відбудову України потрібно вже планувати, різні регіони матимуть різні потреби у реконструкції. Але на державному рівні основні принципи повоєнного життя мають бути спільними для всіх.

Реконструкція буде складатися з багатьох етапів і має максимально охоплювати коротке, середнє та довгострокове планування. Необхідне застосування основних принципів зеленої післявоєнної відбудови, яка б забезпечила сталий розвиток економіки та громади:

1. Стійкі та системні рішення
2. Прозорість; участь громади та громадськості у прийнятті рішень
3. Використання найкращих доступних технологій і практик
4. Сталий розвиток міст і регіонів
5. Декарбонізація та децентралізація енергетичного сектору
6. Розвиток стійких і децентралізованих агропродовольчих систем
7. Забезпечення збереження екосистем і природних ресурсів України

Зелена реконструкція України – це стійка реконструкція, реалізована з використанням найкращих доступних технологій і практик. Перед Україною стоять масштабні та життєво важливі завдання: відновлення критичної інфраструктури, забезпечення енергетичної безпеки країни, подальша імплементація законодавства ЄС — тепер прискорена, пом'якшення кліматичних змін та адаптація до них тощо. Для цього вся нова інфраструктура має посилювати відмова від викопного палива під час реконструкції міст, сільських районів та їхніх громад має враховувати соціальні, економічні та екологічні фактори.

Для того, щоб провести якісне та комплексне відновлення регіонів України потрібно впровадити ідентифікацію та оцінку нових викликів, що

постали перед Україною в цілому та регіонами в наслідок російсько-української війни. Для роботи над викликами потрібно зібрати інформацію про ступінь руйнування житлової, промислової, дорожньої, іншої інфраструктури; про кількість ВПО: звідки виїхали і де розмістились; про наявність/руйнування експортного потенціалу за регіонами. Нова редакція ДСРР-2027 за своєю суттю має стати стратегічним планувальним документом для відновлення країни в цілому та стабілізації ситуації у регіонах та стимулювання їхнього розвитку у повоєнний період.

У Стратегії має бути чітко означена типологізація макрорегіонів за їх близькістю розміщення до фронту, наслідками бойових дій/бомбардувань/обстрілів і визначено орієнтири щодо їх спеціалізації у загальноукраїнському ринку на основі повоєнних можливостей. Стратегія має визначити типи уражених територій – мікрорегіони/територіальні громади, які постраждали від бойових дій; встановити певну класифікацію цих типів в залежності від об'єктивних показників ступені руйнування інфраструктури, місцевої економіки, демографічної ситуації.

Нова стратегія має оперувати такими функціональними типами територій, які були визначені ще у ДСРР2027 і які об'єктивно нікуди не ділись через війну: регіональні полюси зростання, прикордонні території у несприятливих умовах, сільські території у несприятливих умовах, гірські території. Має бути переглянуто систему цілей, зокрема оперативних, скорочено кількість завдань, які містять ці цілі. Стратегічні цілі і зараз загалом відповідають потребам відновлення країни та розвитку її регіонів. Реалізації стратегії має здійснюватись на основі програм, які впливають з оперативних цілей стратегії і які мають фінансуватись з таких джерел, як Державний Фонд відновлення та регіонального розвитку (ДФВР).

Програми спрямовуються: на відновлення регіонів за визначеними підходами щодо належності регіону до певного макрорегіону; на розвиток певних функціональних типів територій; на досягнення згуртованості

українського простору. Аби плани відновлення регіонів та уражених територій не розглядались окремо від загального планування розвитку регіонів та територіальних громад для цього потрібне певне удосконалення законодавства щодо регіонального розвитку, по суті потрібно ухвалити нову редакцію закону «Про засади державної регіональної політики». Нова редакція має враховувати сучасні реалії, що склались щодо регіонального розвитку в наслідок війни і визначити необхідні для відновлення регіонів та уражених територій планувальні документи, інструменти фінансування відновлення, способи державної підтримки розвитку окремих функціональних типів територій, моніторингу та оцінки успішності відновлення.

Передумовою для проведення післявоєнної відбудови економіки є отримання Україною надійних гарантій безпеки з неможливістю відновлення бойових дій на території України. Після виконання цієї базової умови ключовими цілями післявоєнної відбудови економіки мають стати:

- відбудова знищених або пошкоджених унаслідок війни майна та інфраструктури;
- швидке відновлення економічної діяльності;
- повернення в Україну біженців, внутрішньо-переміщених осіб та їх включення до економічних процесів;
- формування засад для стійкого економічного зростання.

Найбільш вагомими джерелами фінансування післявоєнної відбудови України повинні стати репарації від країни-агресора та допомога міжнародної спільноти. У формуванні пулу міжнародної допомоги для відбудови України ключову роль мають відіграти ЄС, уряди країн-партнерів і міжнародні інститути – Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку. Доволі вірогідним зараз виглядає варіант створення Трастового фонду солідарності з Україною, що виконуватиме функції залучення та

координації міжнародної допомоги. Принциповим моментом є те, що функціонування Трастового фонду повинно передбачати підтримку України здебільшого у формі грантів (безвідшкодовної допомоги), а не кредитів.

Вже зараз навантаження державного боргу стає непомірним: на рівні 85% ВВП за прогнозом на кінець 2022 року, а формування нових боргових зобов'язань заганятиме країну в борговий "зашморг". Грантовий характер фінансування Плану відбудови, на відміну від кредитного, дозволить уникнути боргової кризи та підтримати економічне зростання в Україні. Важливим аспектом післявоєнної відбудови України має бути її органічне поєднання з процесами європейської інтеграції.

Зараз зусилля української дипломатії мають спрямовуватися на отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС, а згодом і здобуття повноправного членства. Тобто програму післявоєнної відбудови України слід гармонізувати із завданнями членства в ЄС та забезпечити включення України до європейських програм передвступної підготовки. У цьому зв'язку виникне потреба заміни або модифікації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. В новій Угоді має бути зафіксована кінцева ціль впроваджуваних Україною змін і реформ – повноправне членство в ЄС. Як показує досвід країн, відновленню передують політичне рішення, що базується на геополітичній доцільності та національному патріотизмі щодо визначення моделі розвитку. В Україні для успішної економічної реконструкції необхідні наступні послідовні заходи:

- розробка і реалізація сучасної, заснованої на інноваційному розвитку, концепції реконструкції економіки країни з урахуванням реальної геополітичної ситуації;
- реалізація розробленої вітчизняними науковцями і урядом стратегії відновлення та розвитку Донбасу, а також повернення Криму;

- визначення ключових (пріоритетних) галузей розвитку, які забезпечать високу конкурентоспроможність товарів і послуг на зовнішніх ринках, а також державна підтримка таких галузей;
- прийняття відповідних законів щодо повної зайнятості, гідної оплати праці, підвищення продуктивності праці, цінової стабільності;
- розробка механізмів використання запозичених коштів та їх контролю;
- прийняття відповідних законів щодо усунення та недопущення надмірної концентрації виробництва і капіталу, уникнення формування монополій;
- недопущення корупції та запровадження економічних механізмів боротьби з нею;
- розробка ефективної соціальної політики, політики зростання доходів і споживання населення;
- створення спеціальних економічних зон і наукових парків.

На темпи та якість відбудови й сталого розвитку регіонів України можуть негативно вплинути сновні проблеми, які наведено в таблиці 14.

Таблиця 14.

Перелік проблем, які можуть негативно вплинути на розвиток України

№	Назва	Опис
1.	Демографія	<p>Демографічна ситуація в Україні протягом останніх років має тенденцію до поступового погіршення. Основними демографічними загрозами є депопуляція та старіння населення. З 2013 року кількість померлих почала перевищувати кількість народжених. Станом на 1 січня 2022 року, за даними Держстату, в Україні проживало 41 мільйон 167 тисяч осіб. Це на 4,2 млн менше, ніж у 2013 році. З 2000 по 2021 рік середній вік населення зріс з 37,9 року до 42,1 року (39,2 - для чоловіків, 44,5 - для жінок).</p> <p>Очевидним негативним результатом вимушеної масової міграції молодого населення України до вищезазначених зарубіжних країн стане значне зменшення чисельності населення нашої держави в цілому та значне збільшення статево-вікової диспропорції в регіонах і громадах. Найбільші демографічні ризики депопуляції мають</p>

		<p>регіони та територіальні громади, що межують з Росією та Білоруссю. Водночас значне збільшення населення західних і центральних регіонів матиме значний вплив на інфраструктуру та мережі обслуговування, перевантаженість ринку праці.</p>
2.	Регіональна економіка	<p>У результаті повномасштабного військового вторгнення Росії українська економіка зіткнулася з безпрецедентним викликом. Скоротилося виробництво основних видів продукції, були заблоковані порти, а відтак і основна частка іноземних торгівля. Значною мірою зруйновано виробничу, транспортно-логістичну, енергетичну, інженерну та соціальну інфраструктуру цілих регіонів. Загальний збиток від транспортної блокади, зокрема морських торговельних портів, становить приблизно 3-5 мільярдів доларів на місяць.</p> <p>Близько 25% орних земель країни, які зосереджені в кількох регіонах, знаходяться під загрозою або взагалі недоступні для посівної, що матиме негативні наслідки в найближчі періоди.</p> <p>За даними Мінсоцполітики, станом на початок червня 2022 року роботу втратили близько 35% працівників, які мали роботу до масштабного вторгнення Росії, тобто кожен третій працівник. В першу чергу це стосується працівників великих промислових підприємств, розташованих у південно-східних і північно-східних областях України.</p> <p>Найбільше знизилася ділова активність у Сумській, Миколаївській та Херсонській областях, значно – у Чернігівській, Запорізькій, Харківській та Одеській. Водночас у західних та центральних областях України протягом травня-червня спостерігається відновлення та пожвавлення економічної активності (у тому числі за рахунок переміщення підприємств та припливу нової робочої сили).</p>
3.	Соціальна інфраструктура	<p>Існуюча мережа закладів дошкільної та загальної середньої освіти налічує майже 30 тис. закладів. Наразі пошкоджено та зруйновано понад 1000 загальноосвітніх шкіл та понад 600 дошкільних закладів.</p> <p>Існуюча мережа закладів охорони здоров'я нараховує 18940 закладів охорони здоров'я (2043 – спеціалізовані заклади охорони здоров'я та 16897 – заклади первинної</p>

		<p>медичної допомоги). Наразі пошкоджено та зруйновано понад 700 закладів охорони здоров'я.</p> <p>Існуюча мережа закладів культури нараховує 34025 установ. Наразі пошкоджено 255 і зруйновано 295 об'єктів культури. Існуюча мережа закладів соціального захисту налічує 1815 установ. Наразі пошкоджено та зруйновано 41 заклад соціального захисту.</p> <p>Існуюча мережа спортивної інфраструктури налічує 58 230 об'єктів. Наразі пошкоджено 35 спортивних об'єктів і 60 повністю зруйновано. З 1055 існуючих АСК 17 АСК були повністю зруйновані; Пошкоджено 117 АСК, з них 13 непридатні для подальшої експлуатації.</p>
4.	Місцевий уряд	<p>Протягом 2015-2020 років в Україні проходила система реформування місцевого самоврядування та територіального устрою (децентралізація), яка завершилася створенням 1470 територіальних громад та 136 районів, формуванням нової бюджетної системи та поступовим бюджетним вирівнюванням між спільноти.</p> <p>Водночас впровадження стратегічного планування на місцевому рівні ще не завершено, управлінські рішення часто приймаються за відсутності якісних та актуальних даних, спостерігається низький рівень професійної підготовки органів місцевого самоврядування та місцевих самоврядування. Існує проблема ефективності та спроможності інституцій підтримки регіонального та місцевого розвитку. Органи місцевого самоврядування та місцевого самоврядування виявилися недостатньо підготовленими до роботи в умовах воєнного стану та військового вторгнення.</p>

Вище наведені проблеми потребують вирішення в рамках Плану відновлення за напрямом «Реконструкція та сталий розвиток регіонів», у таблиці 15 наведено ключові виклики, риси та обмеження для України.

Таблиця 15

Ключові виклики та обмеження для України

1.	Ключові виклики	- Зміни демографічного/статеві-вікового складу та чисельності населення України та різних регіонів і територіальних громад.
----	-----------------	---

		<ul style="list-style-type: none"> - Руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, підприємств, житлових та громадських об'єктів. - Збільшення навантаження на інфраструктуру в регіонах зі значним припливом внутрішньо переміщених осіб. - Значне скорочення виробництва. - Зниження експорту та його блокування. - призупинення інвестиційної діяльності в значній кількості регіонів. - Дисбаланс на ринку праці, потреба в перекваліфікації. - Неготовність інституцій до функціонування в кризових ситуаціях.
2.	Ключові риси	<p>Збільшення чисельності населення, зокрема працездатного віку на окремих територіях.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Нова якість соціального капіталу (повернути в Україну людей з досвідом життя в країнах Європи). - Зміцнення інститутів громадянського суспільства та горизонтальних зв'язків між людьми через взаємодопомогу та волонтерство. - Надходження інвестицій (грантів) для відновлення України. - Відновлення інфраструктури із застосуванням сучасних проектних рішень, матеріалів і технологій. - Структурно-технологічна модернізація та диверсифікація економіки регіонів (мережа індустріальних парків, центрів креативної економіки тощо). - Розвиток виробництва деконцентрованого палива на основі біоресурсів. - Доступ до кредитних та грантових ресурсів. - Спрощення доступу до зовнішніх ринків, можливість інтеграції на них. - Створення нових робочих місць у процесі відбудови України. - Перехід до зеленої економіки (Green Deal) та розширення використання відновлюваних джерел енергії.

		<ul style="list-style-type: none"> - Створення нових та зміцнення спроможності існуючих інституцій, спрямованих на український та регіональний розвиток. - Нова якість міжмуніципального, міжрегіонального та транскордонного співробітництва та міжгалузевого партнерства.
3.	Ключові обмеження	<ul style="list-style-type: none"> - Незворотна міграція населення, зокрема молоді. - Зниження рівня життя та платоспроможності населення. - Дефіцит житла та соціальної інфраструктури для внутрішньо переміщених осіб. - Тривалість і висока вартість відновлення та модернізації інфраструктури. - Скорочення бюджетів усіх рівнів. - Ризик пошкодження, в тому числі повторного. - Втрата транзитного потенціалу. - Втрата традиційних експортних виробництв. - Підвищений ризик ведення підприємницької діяльності, відсутність страхування підприємницьких та інвестиційних ризиків, особливо в сферах з високим рівнем ризиків безпеки. - недостатня координація центральних, місцевих органів влади та місцевого самоврядування.

Першим кроком для вирішення вище наведених проблем є встановлення пріоритетів потреб і розгортання проектів, низку реформ, розпочатих до війни, слід продовжити та посилити. Аналіз прогресу реформ допоможе визначити найбільш нагальні потреби, наприклад, інституційну структуру, економічне регулювання та інші аспекти управління, які не змінилися через війну. Початкові підходи до стратегічного планування та оцінки/відбору проектів необхідно буде переглянути та вивести на більш складний рівень, заснований на міжнародних стандартах планування, оцінки та закупівель, після того, як будуть вирішені найнагальніші виклики.

Вони можуть ґрунтуватися на надійній багаторівневій структурі планування регіонального розвитку, фінансуванні та реформах децентралізації, розроблених з 2014 року.

На субнаціональному рівні фінансування реконструкції має бути пов'язане зі стратегіями регіонального та місцевого розвитку. Регіональне та місцеве планування слід враховувати при виборі коротко-, середньо- та довгострокових інвестицій, які дозволяють задовольнити нагальні потреби різних регіонів, але також сприяють досягненню довгострокових пріоритетів, таких як підтримка зелених і цифрових технологій. переходи. Національний уряд і міжнародні партнери повинні підтримувати субнаціональні уряди шляхом розбудови потенціалу та нагляду, щоб найкраще використовувати фінансування інфраструктури відновлення для сталого відновлення в регіонах, містах і місцевих громадах.

Субнаціональні органи влади найкраще знають свої потреби, і продемонстрували велику стійкість під час війни, але їхні можливості щодо ефективного планування, визначення пріоритетів і виконання проектів потребують зміцнення. Хоча реконструкція буде відносно швидким процесом, нарощування спроможностей, яких бракує, на регіональному/місцевому рівні займе більше часу, і потрібно буде дослідити варіанти, як зменшити розриви між центральною владою та ситуацією на місцях, наприклад, регіональними і місцеве планування для задоволення нагальних потреб різних регіонів.

Розробники політики повинні будуть звернути особливу увагу на здатність субнаціональних органів влади поглинати та опрацьовувати фінансування відновлення таким чином, щоб максимізувати їх вигоду та вплив, як з точки зору національного бачення економіки, суспільства та навколишнього середовища, так і з точки зору місцевого та регіонального реалії та потреби.

Висновки до розділу 3

Отже, можемо зауважити, що війна збільшить бідність у регіоні через рецесію та зростання цін на продовольство. В Україні вже 6,5 мільйона осіб є внутрішньо переміщеними особами, а близько третини населення потребує екстреної гуманітарної допомоги. Вплив війни на економічні перспективи регіонів залежить від того, як буде розвиватися поточний конфлікт. Якщо найближчими місяцями буде вирішено, збитки можна буде стримати, і можна розпочати відновлення. Більш тривалий конфлікт може збільшити людські та економічні втрати, посилити політичну невизначеність, роздробити регіональну інтеграцію та порушити важливі торгові та інвестиційні зв'язки.

У ці важкі часи політики повинні зміцнити буфери макроекономічної політики та інституції для зміцнення стабільності, сприяти інклюзивному та більш рівному відновленню шляхом зміцнення систем соціального захисту для захисту найбільш вразливих верств населення, включаючи біженців, і зосередитися на підвищенні енергоефективності та переході до екологічно чистих відходів, щоб забезпечити стале майбутнє.

Подолання негативних наслідків зміни клімату є одним із найактуальніших питань сучасності. Війна та стрибок цін на традиційну енергію додатково демонструють привабливість відновлюваних джерел енергії та важливість переходу енергетичних систем на дешевшу, чистішу та надійнішу енергію. Підвищення енергоефективності, зменшення марнотратного споживання енергії та використання технологічних інновацій могли б дозволити економікам регіону пом'якшити вплив війни на економічне зростання.

ВИСНОВКИ

Попри продовження війни вже сьогодні ми маємо планувати, як відновлення уражених територій, так і створення умов для якомога швидшого повернення в Україну українських біженців, повернення у місця постійного проживання значної частини вимушених переселенців, відновлення місцевої, регіональної та національної економіки.

Незважаючи на те, що міжнародні зусилля щодо надання короткострокової допомоги та припинення російської агресії тривають, настав час дивитися вперед і готуватися до масштабної реконструкції. Ці зусилля має очолити Україна за сильної та постійної підтримки з боку Європейського Союзу та міжнародних партнерів. Встановлення всеосяжної структури для цих зусиль, повністю відображаючи потреби, визначені Україною, і міцно закріплені на зелених і цифрових переходах і фундаментальних європейських цінностях є шляхом до повноцінного відновлення регіонів України. Інвестиції допоможуть Україні вийти сильнішою та стійкішою після російського вторгнення та з часом Європейська спільнота підтримає Україну на європейському шляху.

Все це вимагає по-новому оцінити нині чинні планувальні документи, зокрема ДСРР-2027, оцінити наші нові обмеження, викликані війною та нові можливості від набуття кандидата на членство у ЄС та підготувати реалістичні, але водочас амбітні плани відновлення та розвитку країни, розуміючи при цьому, що такі плани є частиною державної регіональної політики. Водночас ми не можемо забувати про якомога швидше налагодження регіональної економіки умовного тилу, яка є важливим фактором нашої стійкості у війні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агресія військова [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://vue.gov.ua/Агресія_військова
2. Аудит збитків, понесених внаслідок війни [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/audit-of-war-damage.pdf>
3. Будівництво, містобудування, модернізація міст та регіонів України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/construction-urban-planning-modernization-of-cities-and-regions.pdf>
4. Відновлення та розбудова інфраструктури [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/restoration-and-development-of-infrastructure.pdf>
5. Відновлення та розвиток економіки [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>
6. Державне управління [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/governance.pdf>
7. Енергетична безпека [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/energy-security.pdf>
8. Закон щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://auc.org.ua/novyna/pryynyato-zakon-shchodo-zasad-derzhavnoyi-regionalnoyi-polityky-ta-polityky-vidnovlennya>
9. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.docx.pdf
10. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://mof.gov.ua/uk/macroeconomic_forecast_for_2020-2022-379

11. Міжнародний банк реконструкції та розвитку, економічні показники [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/0f93cd231799e55067bb0f83154c216a-0500022021/related/data-ukr.pdf>
12. Міжнародний банк реконструкції та розвитку «Ukraine» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/d5f32ef28464d01f195827b7e020a3e8-0500022021/related/mpo-ukr.pdf>
13. Національний банк України [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q3.pdf?v=4
14. Повернення громадян, які тимчасово переміщені, зокрема за кордон та їх інтеграції в суспільно-економічне життя держави [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/return-of-temporarily-displaced-citizens.pdf>
15. Про будівельні норми [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1704-17#n69>
16. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#n224>
17. Про регулювання містобудівної діяльності [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#n12>
18. Про ціни і ціноутворення [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#n47>
19. Проект Плану відновлення України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/audit-of-war-damage.pdf>
20. Розвиток військово-промислового комплексу [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/development-of-the-military-industrial%20complex.pdf>
21. УКРАЇНА: вплив COVID-19 на економіку і суспільство [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.me.gov.ua>

22. Хроніка подій 2014 року в Україні [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/td.pl?Year=2014>
23. Система оподаткування як чинник активізації підприємницької діяльності в Японії та Україні [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/Vest_Ek7-3-2010-PDF/133-138.pdf
24. Європейська інтеграція [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/european-integration.pdf>
25. Функціонування фінансової системи, її реформування та розвиток [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/functioning-of-the-financial-system.pdf>
26. Conference materials «Ukraine Recovery Conference» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.urc2022.com/conference-materials>
27. Kyiv School of Economics [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay/>
28. Refugees of the Syrian civil war [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Refugees_of_the_Syrian_civil_war
29. The impact of war in Ukraine on global trade [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.weforum.org/agenda/2022/04/ukraine-war-global-trade-risk/>
30. The Marshall Plan [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.history.com/topics/world-war-ii/marshall-plan-1#section_2
31. The National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/eng/construction-urban-planning-modernization-of-cities-and-regions-eng.pdf>
32. The World Bank [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.gfdr.org/en/damage-loss-and-needs-assessment-tools-and-methodology>
33. The World Bank Ukraine [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/d5f32ef28464d01f195827b7e020a3e8-0500022021/related/mpo-ukr.pdf>
34. Ukraine Recovery Conference [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.urc2022.com>

35. UKRAINE RELIEF AND RECONSTRUCTION [Электронный ресурс] - Режим доступа: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/ukraine-relief-reconstruction_en.pdf

36. Ukraine Support Tracker [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/?cookieLevel=not-set>